

Védett őshonos mezőgazdasági állatfajták megőrzésének, fenntartásának tenyésztési programja

A hucul lófajtának

a 123/2005.(XII.27) FVM rendelet és a 93/2008. (VII.24.) FVM rendelet alapján egységes szerkezetbe foglalt **tenyésztési programja**

A fajta részletes leírása

Származása, eredete, rövid története

A Kárpátokban, a Tisza, a Prut, a Cseremosz, a Putila, a Brodina forrásvidékén, Bukovina, Galicia, Magyarország határterületén élő hucul nép kezén kialakult, jól jellemezhető, primitív lófajta. A fajta a nevét az eredetileg használó népcsoport nevéből kapta, bár olyan forrásmunka is létezik, ami szerint a hucul szó az erdős Kárpátok lovát jelentette először, majd ezt követően lett a lovat használó nép neve.

A hucul nép az Észak-Keleti erdős Kárpátok lakója, ami azt jelenti, hogy Kelet-Galícia, Bukovina bizonyos része az eredeti hazája. Kelet-Nyugat irányban 200 kilométerrel, Észak-Dél irányban 100 kilométerrel jellemezhető. A terület úttalan, viszonylag száraz, silány vegetációjú, az 1800-as években alig lakott, megközelítetlen vad terület. Lakosainak száma négyzetkilóméterenként 34, de a Szucsava völgyében mindössze 8. A lakosság eredetét tekintve valójában keverék, különböző nemzetiségű menekültekből állt össze. Mongolok, tatárok, szlávok jöttek ide, de a lengyel politikai menekültek jelentős részének is ez a megközelítetlen rengeteg lett a gyűjtőhelye. Megélhetésüket rablással keresték, ami XIX. század közepéig fennmaradt. Ez idő tájt alig lehetett olyan hucul férfit találni, aki fiatal korában ne rablással kereste volna kenyerét.

Maga a hucul szó a román hoc-ul (rabló) artikulációból származik.

Lovuk egyedül álló, ami máshol sehol sem fordul elő. Az 1800-as évek elején még nem fajta, hiszen nincs szigorú tenyésziránya, hanem típus, ami a „huculland”-on előforduló minden olyan apró hegyi lovat takart, amit a természetes helyi körülmények, a felnevelés, a tartás szokatlan viszonyaihoz, a mindennapi kemény használathoz, a szerény takarmányozáshoz alkalmazkodás alakított ki.

Több évszázados múltja ellenben alig vitatható, hiszen 1876-ban már azt írták róla, hogy bátran húzza terhét a meredek hegyoldal ösvényein, biztosan lépked a szakadékot áthidaló pallón, és vígan üget a vadregényes tölgyesek és fenyvesek hűvös útjain. Azt minden esetre el kell fogadnunk, hogy eredendően nem a tenyésztési irány, hanem a használat alakította a fajtát. A hegyi környezetben végzett folytonos munka, a rendkívül hideg télben és forró nyárban több mint 2000 méter magasságban való állandó szabadtartás, a nagyon is szerény takarmányozás, az a bánásmód, amellyel minden primitív kultúrájú lovas nép bánik a maga lovával, roppant igénytelen, hihetetlen ellenálló típust alakított ki.

A ménés többszöri feloszlata után, 1877-ben már sokadjára, az 1642 méter tengerszint feletti magasságú „Lucsina platón” 3500 ha legelővel és erdővel határolva, ismételten ménest alapítottak. A kifejezetten hucul jelleget mutató kancákból 10-vemheset vásároltak. (Gaina 141cm (4éves), Kittka 141cm (5éves), Lucsina 140cm (7éves), Kamionka 140cm (4éves),

Zurawna 140cm (8éves), Zukawa 141cm (5éves), Magura 142cm (5éves), Mechna 140cm (8éves), Tatarka 130cm (5éves), Bobieka 140cm (4éves), és ekkor került felállításra a Stirbul nevű mén is. Ez az állomány az idők folyamán terebélyes törzset alkotott, már csak azért is, mert a kancák számát rövidesen 28-ra gyarapították és megindult a ménék folyamatos felkutatása is. Miszka (sz.1883), Taras (sz. 1893), Hroby (sz.1898), a Halics nevű községből (Galícia) vásárolt, népies tenyésztésű Goral (sz.1898). Ez idő tájt került felállításra a Cseremosz és az Ispas nevű, ismeretlen születési idejű, mén is. A korabeli leírások szerint a ménes átlagos marmagassága 136-140 centiméter volt.

A radautzi, illetve a lucsinai ménesnek a háború alatt nem voltak nyugodt napjai. Már 1914 augusztusában Kottlingbrunnba telepítették a kancákat három ménnel (Goral, Hroby I, Ispas) együtt, ahonnan 1918 végén Waldhofba kerültek. A Lucsinán legtöbbet tartott 122 tenyészkanca közül 50 került ide, az évjárat állománnyal kiegészülve. A többiek lényegében már ekkor elvesztek a tenyésztés számára. Az I. világháborút követő béketárgyalások átrajzolták Közép-Európa térképét. A téma szempontjából fontos terület a „HUZULEI” három utódállam közigazgatási alárendeltségébe került, nevezetesen Románia, Lengyelország, Csehszlovákia kapta ezeket a területeket. A ménes megmaradt egyedeinek (ismételt) felosztására 1919-ben került sor. A tenyészanyagot Románia Lengyelország, vásárlás útján Csehszlovákia és Magyarország szerezte meg. A megvásárolt egyedeket 1922-ben Bántapusztán helyezték el, a Boszniából vásárolt bosnyák lovakkal együtt. A felvidék visszacsatolása után, turjaremetei ménes állományával Magyarország népes, és rendkívül értékes genetikai összetételű hucul állománnyal gyarapodott. Ezt viszont elsodorta a második világháború. A front elől ugyanis Németországba menekítették az állományt, amelyik aztán lényegében odaveszett. Ugyan ez lett a sorsa a Bántapusztára helyezett waldhofi állománynak is. A háború során szétszóródott, maradékát tenyészbenaságra hivatkozva kizárták a tenyésztésből.

A szétszóródott állomány maradékából Dr Anghy Csaba a Fővárosi Állat és Növénykert főigazgatója megkísérelte összegyűjteni a fellelhető egyedeket, és munkahelyén mintegy bemutató céllal tartani. Közel 20 éven át küzdelem folyt a fajtaért, mert az állatkert nem volt ideális elhelyezés, létszámában sem tudott gyarapodni, fejlődni. Ez a kis állomány több helyen megfordult az országban, mindenütt barátságból, szíveségből tartották, főként néhány állatkerti vezetőhöz fűződő baráti szálak okán. Az 1980-as évek közepén megtalálta a helyét az országban, mert az aggteleki karsztra került, ideális körülmények közé. Fél évtized alatt 25 tenyészkanca szaporodott a ménes. Kiváló mén került be Szlovákiából, amelyet további követett. 1992-től a Fővárosi Állat és Növénykert, az Aggteleki Nemzeti Park, (felügyeleti szervének jóváhagyásával és támogatásával) a Póni és Kislótenyésztők Országos Egyesülete szakmai harmóniában végzi a fajtafenntartást. Időközben a Földművelésügyi Miniszter jóváhagyásával génmegőrzési támogatásban részesíthető állatfajták közé soroltatott. Az Aggteleken lévő közel 40 kanca az Aggteleki Nemzeti Park és a Fővárosi Állat és Növénykert közös tulajdona lett. A fajta hazai széleskörű megismertetésével a tenyésztői bázisa egyre gyarapodott.

A II. világháború után elindult fajtamentésből mára két új magyar kancacsalád terebélyesedett ki. Ezek a 3248 Árvácska (ZO570010000), és 3249 Aspiráns (ZO590010000) kancacsaládok. Mindkettő szép számmal van jelen a magyarországi tenyésztésben, sőt genetikai értéküket jellemezvén Ausztriában és Lengyelországban is fellelhetők belőlük. Az elmúlt évek kutatómunkájának, génmegőrzési tevékenységének köszönhetően kiderült, hogy a visszacsatolt turjaremetei ménes front előli menekítése során Németországba került állományból a lengyelek 12 kancát (egy szérumtelepről) megvásároltak, és máig magyar eredetű családként tartják nyilván azt a hármat, amelyik végül is terebélyes családot alapított.

Ebből ma már rendelkezünk itthon egy kancával, s tervbe került a másik két kancából tenyészanyag beszerzése is.

A

A fajta hazai genetikai bázisának genetikai diverzitását ismételt importok segítik, javítják. Az importok döntően Romániából származnak. A romániai állományban azonban (sajnos) ma már nem lehet megtalálni a Lucsínáról Waldhofba menekített, majd innen visszakerült kancacsaládok mai leszármazottait. A fajtának lényegében új kancacsaládjai alakultak ki. Az új alapítók az I. világháború alatt, és az után születtek, a már említett szétszóródott állományból. Ezt, a mai helyzetre is utalva jól szemlélteti az alábbi táblázat.

Az első világháború alatt és után összegyűjtött (új) kancacsalád alapítók

A kanca neve	Születési éve	Megjegyzés
1. Panca	1906.	Magyarországon szép számú, Lucsínán 1998-ban született az utolsó törzskanca
2. Lucsina	1912.	Magyarországon található néhány, Lucsínán 1999-ben született az utolsó törzskanca
3. Tatarka	1913.	Magyarországon nincs, Lucsínán 1985-ben született az utolsó törzskanca
4. Kittka	1910.	Magyarországon az egyik legnépesebb, Lucsínán is szép számmal található. Az utolsó törzskanca 2000-ben született
5. Ploska	1906.	Magyarországon van belőle, Lucsínán 2000-ben született az utolsó törzskanca
7. Parasca	1907.	Az utolsó törzskanca ebből a családból 1934-ben született Lucsínán
10. Magura	1908.	Az utolsó törzskanca ebből a családból 1934-ben született Lucsínán
11. Rotunda	1910.	Lucsínán 1997-ben született az utolsó törzskanca. Magyarországon alig van belőle
12. Sarata	1913.	Magyarországon és Lucsínán is szép számmal akad. Lucsínán 1999-ben született az utolsóként megtalált törzskanca
17. Aglalia	1917.	Magyarországon van ebből a családból, Lucsínán 1993-ban született az utolsóként

		megtalált törzskanca
19. Cacica	1917.	1936-ban született az utolsó ismer törzskanca
20. Marianca	1917.	1927-ben született az utolsó ismer törzskanca
21. Sulita	1917.	1928-ban született az utolsó ismer törzskanca
22. Parana	1917.	1948-ban született az utolsó ismer törzskanca
23. Putila	1917.	1935-ben született az utolsó ismer törzskanca
24. Laura	1917.	1933-ban született az utolsó ismer törzskanca
25. Anita	1917.	1951-ben született az utolsó ismer törzskanca
83. Arsenase	1926.	1983-ban született az utolsó ismer törzskanca
85. Manaila	1924.	1939-ben született az utolsó ismer törzskanca
86. Deremoxa	1926.	

A fajtában, más fajtákhoz hasonlóan, kiemelkedő örökítő erejű ménnek hoztak létre geneológiai vonalakat. A geneológiai vonalak párosítási segédeszközök, s ma már nyilvánvaló, hogy ezeknek fontos szerepük van a rokontenyésztés elkerülésében, de a genetikai variabilitás fenntartásában is. Szerencsére a fajta ménvonalainak egy része (a **Goral**, és a **Hroby** törzs) az eredeti lucsinai állományból megmenekült. Mindegyik máig gyarapodó törzset alkot. A két világháború között Romániában terebélyesedett ki még három törzs. Ezek a **Prislop** (született 1936-ban, oldalága a Goralnak), **Ousor** (született 1933-ban), **Pietrosu** (született 1933-ban). A lengyel lótenyésztés adott egy vonalalapító mént a fajtának, az 1929-ben született **Polan** személyében. Az ismeretlen származású Polant 1937-ben vásárolták meg és a régi hucul tipust vélték vele regenerálni. A legreményteljesebb mén, ami a háború után Zabie-ben (a hucultenyésztés galíciai mekkájában) állott, írták róla. Csehszlovákia tenyésztőmunkájának színvonalára jellemző volt, hogy az 1924-ben született **Gurgul** ménnel máig virágzó vonalat alapított a fajtában. A fajtának így 7 geneológiai vonala épült fel. Ezen változtatni nincs szándékában a fajta nemzetközi szervezetének, a Huzul International Federationnak.

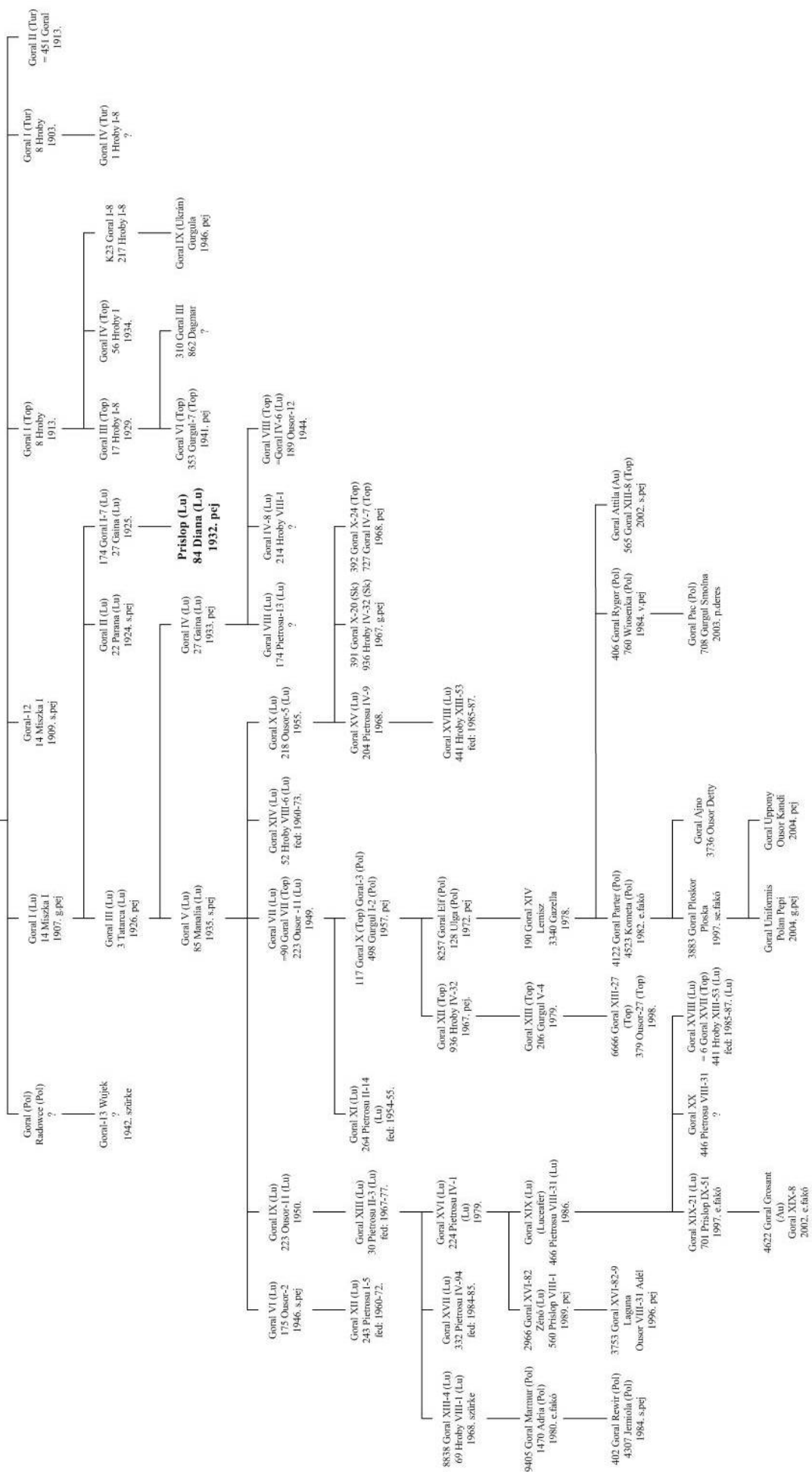
Az egyes törzsek felépítését az alábbi rajzok dokumentálják.

A többszöri palacknyak hatás nyilvánvalóan megváltoztatta az állomány génfrekvenciáját, és nem tételezhetjük fel, hogy csak a tenyésztő számára nem kívánatos gének estek ki. Ám a fajta legfontosabb értékmérő tulajdonságai megmaradtak. A hucul lovat mindig a feltétlen munkakészség jellemezte. E tekintetben ma is párját ritkítja. Eredendően inkább málhás állat és a katonaság is málhás lóként tenyésztette, hasznosította, kedvelte, mint biztos léptű hegyi lovat. A Kárpátokban szolgáló hegyi vadászok szolgálati lóva volt, amely minőségében mindenféle munkát kellett végeznie. Húzta a hegyi útegeket, a nagyobb termetűek hátsólovak voltak. Málhás hasznosítása még a II. világháború után is felmerült. Mára ez a feladata háttérbe szorult, de csodálatos vérmérséklete ideális szabadidő lóvá teszi. Kitűnő hobbiló, különösen fogatban teljesített szolgálata értékes, ami persze nem jelenti azt, hogy a jól

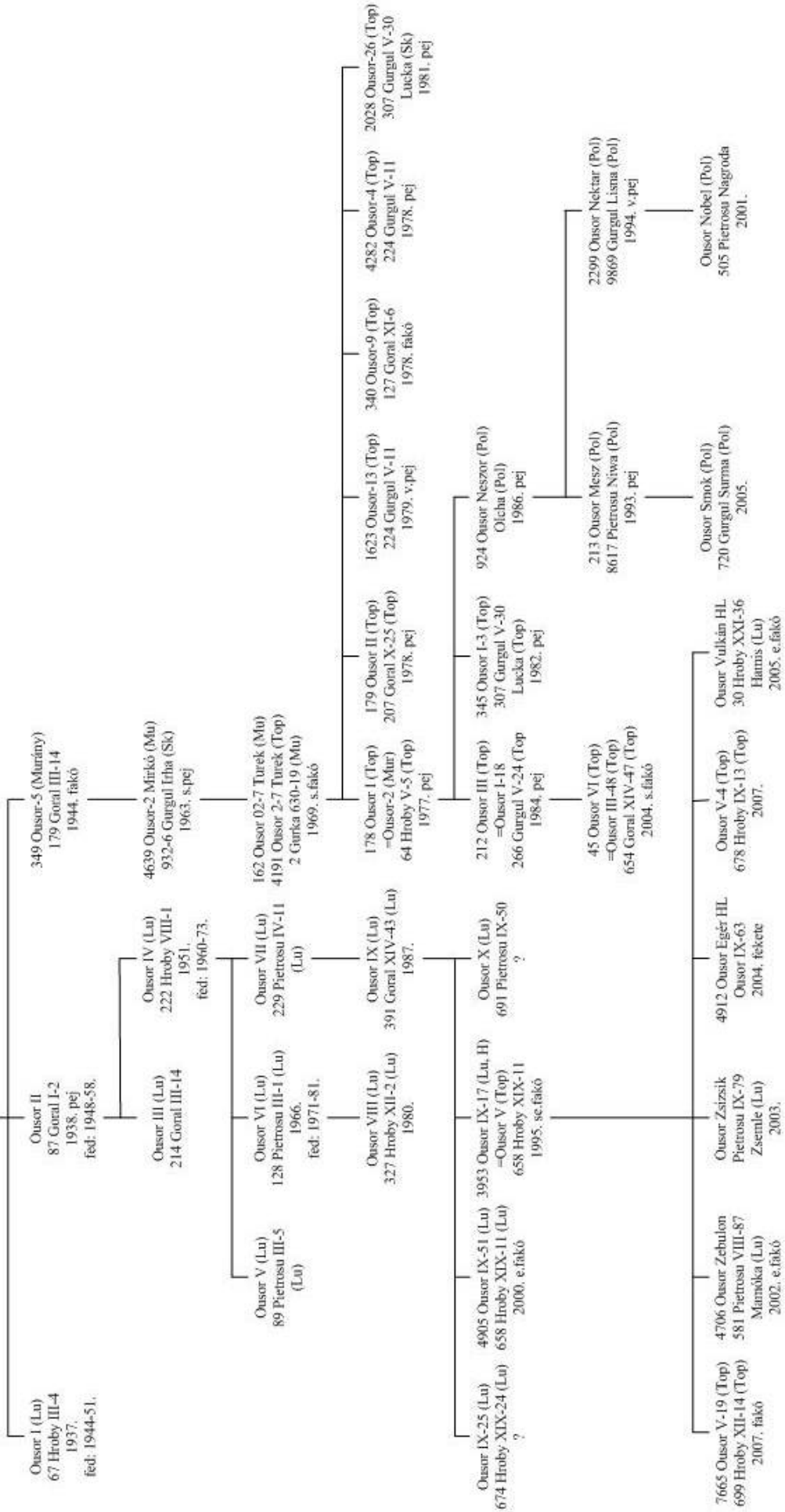
belovagolt huculok ne adnának határozott lovaglási élményt lovasaiknak. Rendszeretlen használat mellett sem túlságosan kocsis igényesek.

Későn érő fajta, de mint ilyen hosszú élettartamú-, termékeny fajta. A 25-27 éves dolgozó egyedek nem ritkák a fajtában, amelyek a mindennapi munkájuk mellett csikót hoznak a világra. A versenysportok kivételével mindenféle használatra

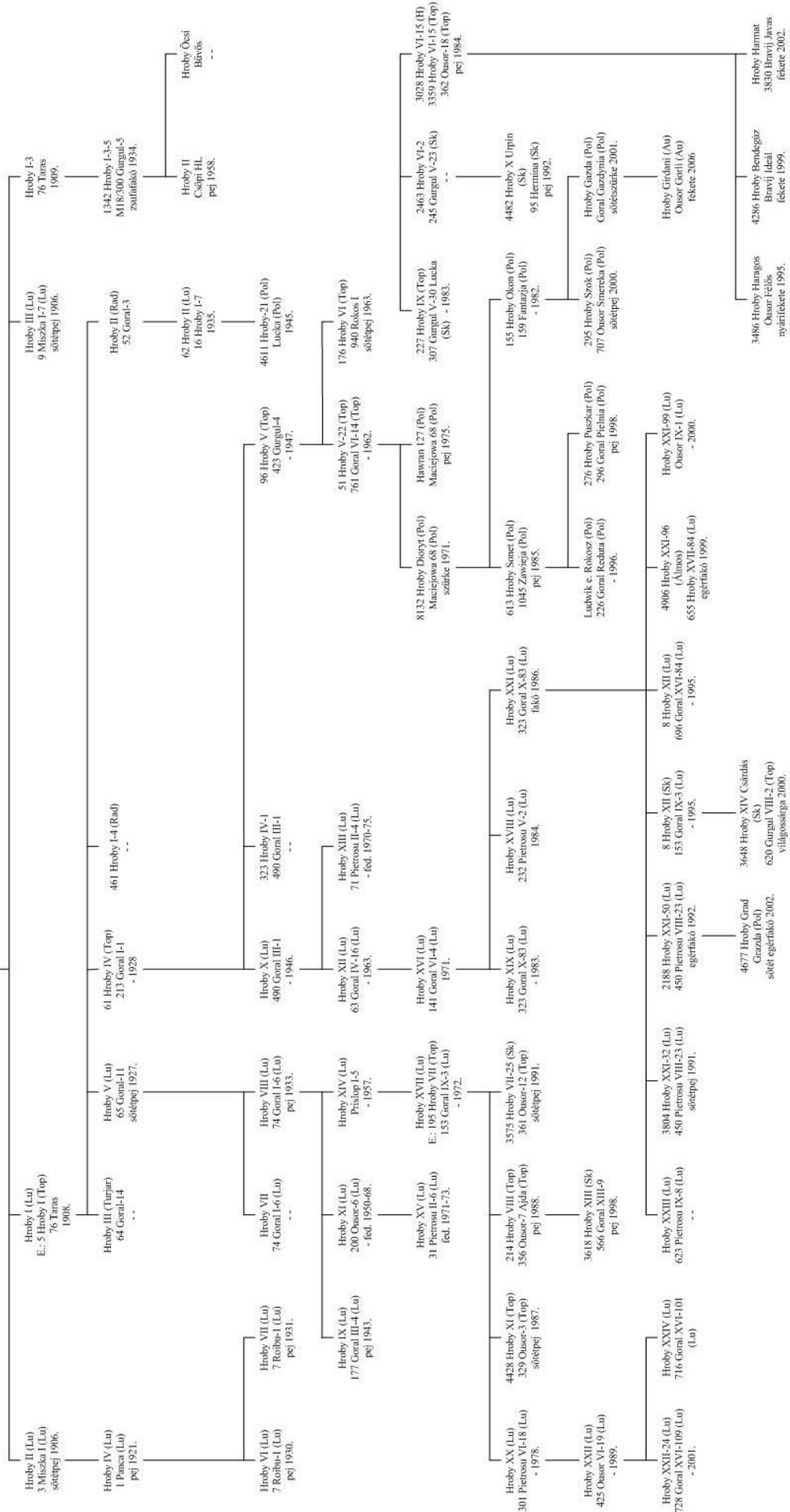
Goral (Halics)
Tipusos bucul mën
1898.
fed: 1906-1918.

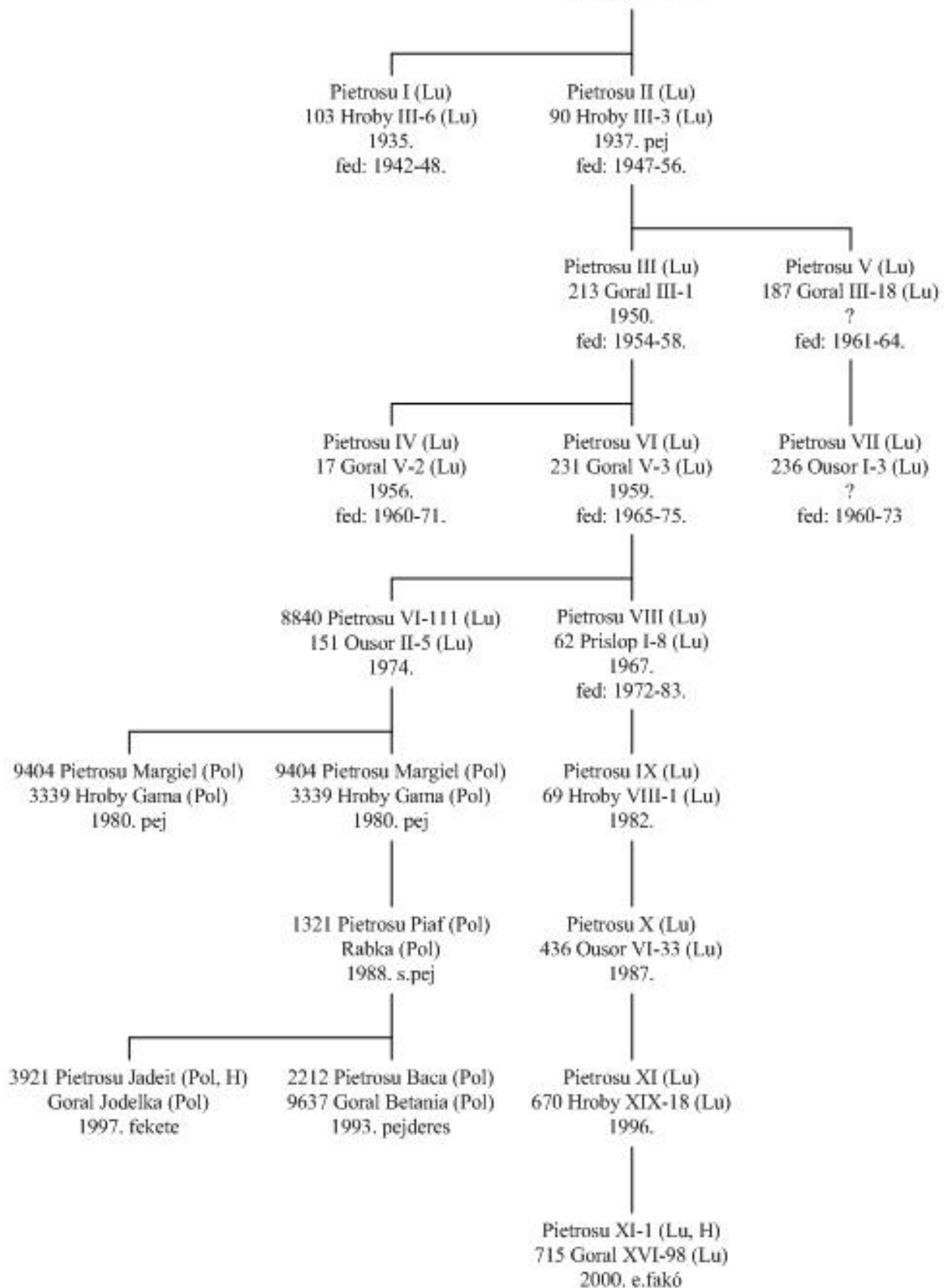
Ousor (Lu)
Típusos hucul mén
1929. pej
fed: 1934-43.

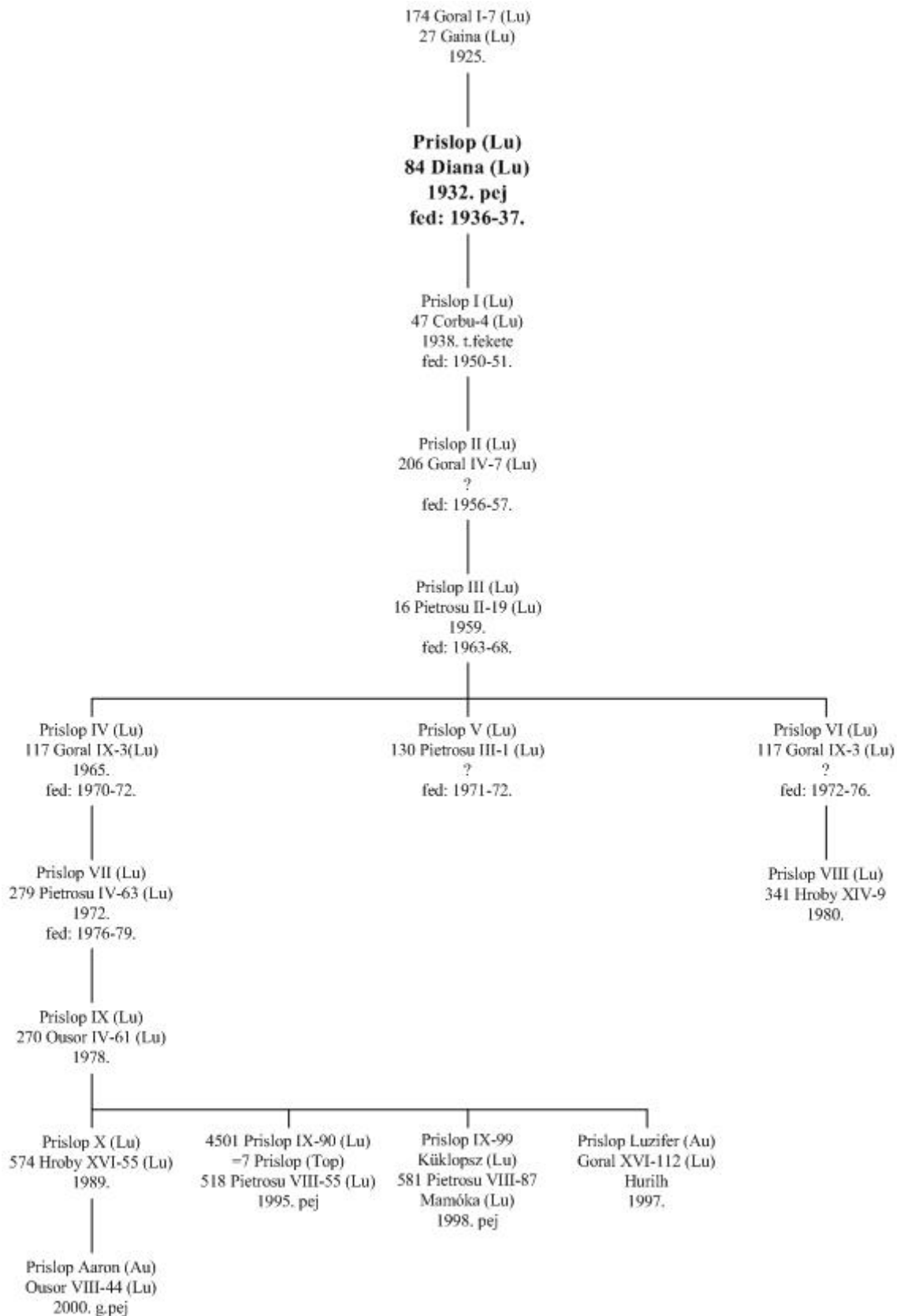

**Hrobny (Bukovina)
Típusos hucut mën
villágospej 1895.**

Pietrosu (Lu)
Típusos hucul mén
1930.
fed: 1934-36.

A HUCUL LÓFAJTA KÜLLEMI FAJTASTANDARDJA

A bírálat tárgya	Kívánatos	Elfogadható	Nem megfelelő
Összbenyomás	A hucul ló egyedülálló fajta, fenotípusában és életmódjában minden más fajtától különbözik. A kultúrfajtákhoz szokott szemű ember meglepőnek találja a hucul lovat, mint a primitív fajták máig fennmaradt hú képviselőjét. Primitív fajtajellege megnyilvánul apró természetében, gyakran nehéz, mégis szép alakú csontos fejében, húsos pofáiban, igénytelenségében, ellenállóképességében. Kicsisége ellenére sem kelti csökkent ló benyomását, határozottan tömeges fajta.		Durva, heterogén, laza szervezetű, vagy túl finom, kistermetű, csont- és izomszegény.
Méreték:	♂ ♀	♂ ♀	132 cm alatti, 145 cm feletti bottal mért marmagasság, nagyfokú aránytalanság az egyes méretek között.
marmagasság bot	138-144 cm 136-142 cm	134 cm 131 cm	
marmagasság szalag	148-155 cm 146-152 cm	144 cm 141 cm	
övméret	165-185 cm 160-176 cm	160cm 158 cm	
szárkörméret	18-19 cm 17-18 cm	17 cm 16 cm	
Fej	A hucul feje aránylag nagy, azonban hossza, a durva csontozata, pofaszélessége és a test tömzsisége miatt nem feltűnő. A szem nagy, de mélyenfekvő. Az orrhát oldalnézetben a homlokmélyedés utáni, felső részében egyenes vonalú, aztán kis, nyeregszerű mélyedés látható, majd a felső ajakig domború vonalú. A pofán a rágóizmok jól fejlettek. Előlnézetben nagy szélessége, oldalnézetben a jól izmolt pofák hatalmas felülete teszi durvává a fej alsó oldalát, amely a fej felső oldalának igen nemes és száraz vonalaival együtt olyan jellegzetességeket ad a fejnek, amelyet semmi más fajtánál nem találhatunk meg.	Kisfokú burkoltság, enyhén domború, vagy homorú profilvonal, alacsony fejtűzés.	Durva, otromba, nagymértékben burkolt, bennülő apró szemekkel. Kos- vagy ékfej, magas fejtűzés.
Nyak	A középhosszú, esetenként hosszú nyak vastag, széles és izmos, a tarkótól a marig széles, egyenes vonalú. A bőséges üstök és sörény dús, vastagszálú, a csikóknál hosszú ideig felálló, gyakran elfedi a szemeket, a homlokot és a mart.	Nem eléggé hosszú, de jól izmolt, és ívelt.	Alacsonyán illesztett, izomszegény „hegedű”- vagy „szarvasnyak”, kötőszövettel terhelt nyak.
Mar	A mar rendkívül széles, lapos és izmosan párnázott, ezért tűnik alacsonyabbnak, mint a valóságos mérete.	A kívánatosnál kevésbé hosszú, ha izmoltsága megfelelő.	Izomszegény, rövid, „púpos” vagy süppedt.
Hát	A hát széles és feltűnően hosszú, a magasan helyeződő keresztcsontban, majd a rövid, hátrafelé lejtő farban folytatódik, mely rendszeren túlnőtt.	A kívánatosnál kissé rövidebb vagy hosszabb, kismértékben előremélyedt.	Izomszegény, hosszú, hajlott vagy „pontyhát”.

A bírálat tárgya	Kívánatos	Elfogadható	Nem megfelelő
Ágyék	Feszés, jól izmolt, közepesen hosszú.	A kívánatosnál hosszabb, ha elég feszes és izmos.	Hosszú, laza, izomszegény vagy „pontyágyék”.
Far, comb	A far a törzs hosszához képest rövid és lejtős, széles, izmos, kerekded. A fark töve mély, néha tűzött.	Jól izmolt ”dinnyefar”, kissé csapott, ha elég hosszú és nem eléggé izmolt.	Barázdált.
Szügy	Széles, elég mély és jól izmolt.	A kívánatostól a széles felé való eltérés.	Keskeny, izomszegény „kakasszügy”.
Mellkas	A szügy és a mellkas széles, igen mély és nagyban hozzájárul a hucul testalkatának zömökségéhez. A mellkast dongás bordák és álbordák zárják. Lapos bordájú hucul ló nincs.	Terjedelmes, kevésbé dongázott, kevésbé mély.	Lapos, sekély, rövid lapátos porci tájék, „fűzött mellkas”.
Nemi szervek	Szabályos, ép, mindennemű sérüléstől, betegségtől mentes.		Bárminemű morfológiai vagy egészségügyi rendellenesség.
Lapocka, felkar	A vállak szélesek, meredekek, a lapocka előrecsúszott.	A kívánatostól kismértékű eltérés.	Rövid, izomszegény, „kopár”.
Lábtő, szár, boka, csüd, paták	A lábak erősek, az alkar és combsont erőteljes izomzattal borított, az ízületek jól fejlettek, a lábállás széles. A szár száraz, inas, a csüd erőteljesen fejlett, szintén száraz. A paták kemények, kicsinyek, jól formázottak és patkolás nélkül is igen ellenállóak. Az állat teher nélkül kissé aláállított. A szűk vagy tág állás ritka.	Kisfokban burkolt ízületek és száraz, a kívánatosnál hosszabb, ha a szögellés jó. Korrigálható patarendelle-nességek. Idősebb lovaknál a munka általi elhasználódások, ha az a rendeltetésszerű használatot nem befolyásolja.	Erősen tűzött, hosszú, gyengén inalt vagy burkolt, csontkinöveses száraz, túl hosszú, dús bokaszőrök, nem korrigálható alkati patahibák (bakpata, teletalpúság stb.).
Csánk	Szélessége, hosszúsága, vastagsága szerint terjedelmes, tiszta, száraz, torzulásmentes. Mélyen helyezkedő.	A kívánatosnál kisebb terjedelmű, a természetes elhasználódásnak megfelelő mértékű deformációk.	Rövid, keskeny vagy kivágott, nyitott csánk, nagyfokú burkoltság, súlyos deformációk.
Lábszerkezet	Elöl, hátul szabályos.	Elöl: kismértékű franciásság, kisfokú kardosság, tehenesség.	Súlyos mértékű lábszerkezeti hibák, a használat által nem indokolható mértékű elhasználódottság, patológiai esetek.
Mozgás	Lépése rövid. Ügetésben ugyancsak emiatt nem halad. Vágtája jó, hátsó lábain könnyen emeli testét és jól ugrik. Igazán előnyös tulajdonságai a hegyes, nehéz terepen mutatkoznak meg.	A szabályos vonaltól kissé eltérő, ha egyébként elég lendületes.	Rövid, kötött, aprózó mozgás, a szabályostól nagymértékben eltérő láb-előrevitel, sántaság.
Szín	Legtöbbször őzszín-pej, többé-kevésbé fakó, vagy egérszürke szőrökkel keverve. A gesztenyepéj, de a sötétpéj, a nyári fekete és a fakó is gyakori. Előfordul tarka is. A tarka hucul kizárólag Lengyelországban található. A jegye egyedek továbbtenyésztése nem kívánatos a fajta homogenitásának megőrzése érdekében. Az egérfakó az eredeti, ősi színváltozat, de igen ritka. Ezzel a színnel is, meg a pejjel is együtt jár a fekete hátszík, gyakran a lábak zebroid csíkozása és a vállkereszt.	Kifejezetten pici jegy a fejen, kismértékű jegyesség egyetlen lábon.	Túlzott jegyesség a fejen és a lábakon. Tüzöttség.

A FAJTA LÉTSZÁMA A TENYÉSZTŐSZERVEZETI ELISMERÉSI KÉRELEM ISMÉTELT BENYÚJTÁSAKOR

A fajta Magyarországon élő kancái, kancacsaládok szerint csoportosítva,

Családnak az állattenyésztésben egy-egy nőivarú őstől származó állatok csoportját értjük. A családot az alapító nőivarú szülő és azok után származó nemzedékek összessége adja.

Panka kancacsalád, alapító 1Panca nevű népies tenyésztésű kanca (sz: 1906)

Polan Optika	ZO990030000	1999.
Ousor VIII-20 Anett	IM898910000	1989.
Goral Sári HL	HL020160000	2002.
Polan Picur	ZO000150000	2000.
Polan Orkán	ZO990120000	1999.
Goral Ulla HL	HL040210000	2004.
Polan Reni	ZO010100000	2001.
Goral Uganda HL	HL040240000	2004.
Ousor Lidia	ZO960070000	1996.

Lucsina kancacsalád, alapító a Lucsina nevű népies tenyésztésű kanca (sz: 1912)

Ousor Márta	HL030510000	2003.
Prislop IX-99 Küklopsz	IM980272003	1998.
581 Pietrosu VIII-87 Mamóka (Lu)	IM820822002	1982.
Ousor VII-66-2 Umot	IM910610099	1991.

Kittka kancacsalád, alapító 4Kittka nevű népies tenyésztésű kanca (sz: 1910))

Ousor Sellő HL	HL020250000	2002.
Pietrosu X-3 Füles	IM922090098	1992.
Hroby XXI-86 Szelíd	IM970262003	1997.
Ousor Janka HL	HL020030000	2002.
Hroby Szöcske	PT990150000	1999.
Hroby XX-62 Aqua	IM922080098	1992.
Hroby Patak	PT000300000	2000.
Goral XVI-88 (Emmy)	IM908950000	1990.
730 Hroby XXI-36 Hamis (Lu)	IM922272001	1992.
689 Hroby XXI-2 Juci (Lu)	IM882172000	1988.
Ousor X-6 Csóka	IM011262006	2001.
Ousor Judit	HL030520000	2003.
Hroby Csermely	HL051110000	2005.
Goral Tohonya HL	HL030600000	2003.
Hroby Ajnácska HL	HL030950000	2003.
Hroby Tarsi	PT990360000	1999.
Hroby Tücsök	HL020360000	2002.
Hroby Forrás HL	HL020350000	2002.
Prislop X-10 Odgerel	IM980282003	1998.
Pietrosu X-13 (Panka) HL	IM950452003	1995.
Hroby XX-68 (Hanka) HL	IM940442003	1994.

Hroby Tasli	HL020310000	2002.
Hroby Kajla	HL030830000	2003.

Panka kancacsalád, alapító 5Ploska nevű népies tenyésztésű kanca (sz: 1906)

Goral Sólyom HL	HL020240000	2002.
Polan Naiv	ZO980090000	1998.

Rotunda kancacsalád, alapító 11Rotunda nevű népies tenyésztésű kanca (sz. 1910)

Hroby XXI-29 (Lu) Hahota	IM911530097	1991.
Pietrosu X-29 Amazon	IM970292003	1997.

Sarata kancacsalád, alapító 12Sarata nevű népies tenyésztésű kanca. (sz. 1913)

Hroby XXI-3 Erna	IM888940000	1988.
Goral Szerénke HL	HL020080000	2002.
Hroby Pajkos	PT990370000	1999.
Polan Pepi	ZO000080000	2000.
Ousor IX-22 Gacsos (Lu)	IM960682000	1996.
Hroby Szikra	PT010250000	2001.
Hroby Csámpás HL	HL020390000	2002.
Hroby XX-64 (Lu) Oszti	IM920060099	1992.
Hroby Gáncsos	HL030800000	2003.
Pietrosu IX-79 Zsemle (Lu)	IM922182000	1992.
Ousor IX-17-44 (Masni)	HL020440000	2002.
Goral Suta HL	HL020090000	2002.
Pietrosu IX-84 Pántlika (Lu)	IM942242001	1994.
Hroby XXI-82	IM961712008	1996.
Pietrosu X-6 (Lu)	IM931960098	1993.
Polan Randi	ZO010040000	2001.
Polan Orgona	ZO990100000	1999.
Hroby Markaz Piri	HS010790000	2001.

Aglalia kancacsalád, alapító 17 Aglalia nevű népies tenyésztésű kanca (sz. 1917)

Pietrosu X-33 Khar	IM980302003	1998.
--------------------	-------------	-------

Deremoxa kancacsalád, alapító a 86 Deremoxa nevű népies tenyésztésű kanca (sz. 1926)

Hroby Sára HL	HL040060000	2004.
Hroby Obszidián	PT010240000	2001.
708 Goral XVI-92 (Lu)	IM902162000	1990.
Goral XVI-113 (Lu)	IM921970098	1992.
Hroby Korom HL	HL060510000	2006.
Goral XVI-112 (Lu) Hurilh	IM921430098	1992.
683 Pietrosu IX-43 Cipó (Lu)	IM880812002	1988.
Hroby Ében	PT000320000	2000.
Prislop X-33	IM032492007	2003.
Hroby Antracit	HL030810000	2003.

Goral Olga HL	HL060310000	2006.
---------------	-------------	-------

Sekacka kancacsalád, alapító a 70 Sekacka nevű szlovákiai népies tenyésztésű kanca

Gurgul Vendula (Kassa)	IM890602003	1989.
------------------------	-------------	-------

Gelnica kancacsalád, alapító a 882 Gelnica nevű, népies tenyésztésű kanca

Hroby Sibyla (Kassa)	IM930612003	1993.
Hroby Holdsugár	HL030900000	2003.
Hroby Kökény HL	HL020400000	2002.
Hroby Hortenzia	HL030780000	2003.
Hroby Fuvallat	HL030770000	2003.
Ousor Világszépe	IM850910097	1985.
Goral Szirom HL	IM020622003	2002.
Polan Szélvész HL	HL060500000	2006.
Hroby Gyönyörű	HL020330000	2002.
Hroby Hortan	IM940900097	1994.
Hroby Szellő	PT980320000	1998.
Hroby Gabi	PT000310000	2000.
Hroby Tarpa	PT010260000	2001.
Hroby Gabó	HL030860000	2003.

Árvácska kancacsalád, alapító a II. világháború után fellelt Árvácska nevű kanca
(sz. 1957.)

Ousor Gertrúd	ZO910080000	1991.
Goral Selymes HL	HL020190000	2002.
Goral Sudárka HL	HL020220000	2002.
Goral Saci HL	HL020050000	2002.
Goral Mira HL	HL020270000	2002.
Hroby Boróka	HL020430000	2002.
Hroby Hajnalka HL	HL030930000	2003.
Hroby Pipacs HL	HL040330000	2004.
Ousor Bögöly Baba HL	HS050600000	2005.
Goral Táncos HL	HL030730000	2003.
Goral Titkos HL	HL030660000	2003.
Goral Ursula HL	HL040110000	2004.
Goral Unoka	HL040250000	2004.
Goral Ajno HL	HL030750000	2003.
Bravij Javas	ZO940160000	1994.
Hroby Reggel	PT004040000	2000.
3827 Bravij Hédi	ZO920050000	1992.
Polan Csinos	HR012430000	2001.
Hroby Jósno	HR033610000	2003.
Ousor Zsálya	ZO840040000	1984.
Ousor Ara	ZO850010000	1985.
Ousor Detty	ZO880040000	1988.
Ousor Diana	ZO880080000	1988.
Ousor Flóra	ZO900060000	1990.

Ousor Gina	ZO910020000	1991.
Goral Sugár HL	HL020070000	2002.
Goral Tincs HL	HL030640000	2003.
Polan Ormos	ZO990090000	1999.
Polan Remény	ZO010030000	2001.
Ousor Kedves Aggtelek	ZO950120000	1995.
Ousor Kedves Iharos	ZO950030000	1995.
Ousor Lavina	ZO960080000	1996.
Goral Süni HL	HL020170000	2002.
Ousor Mici	ZO970070000	1997.
Ousor Dia	ZO960060000	1996.
Polan Ország	ZO990070000	1999.
Polan Réka	ZO010010000	2001.
Polan Ordas	ZO990080000	1999.
Polan Hajnal	HR010570000	2001.
Polan Nemes	ZO980080000	1998.
Polan Nomád	ZO980070000	1998.
Polan Okos	ZO990040000	1999.
Polan Olga	ZO990010000	1999.
Polan Pikó	ZO000050000	2000.
Polan Rezeda	ZO010020000	2001.
Goral Tüzes HL	HL030590000	2003.
Polan Rubin	ZO010050000	2001.
Hroby Virradat HL	HL020320000	2002.
Ousor Panni	ZO960040000	1996.

Aspiráns kancacsalád, alapító a II. világháború után fellelt Aspiráns nevű kanca
(sz. 1959.)

Goral Sió HL	HL020100000	2002.
Polan Ostya	ZO990050000	1999.
Goral Tengersizem HL	HL030610000	2003.
Hroby Félős I	HS970730000	1997.
Goral Boglárka HL	HL040290000	2004.
Goral Uncia HL	HL040260000	2004.
Ousor Gyöngyöm HL	HL030500000	2003.
Ousor Varádics HL	HL050750000	2005.
Polan Orsi	ZO990060000	1999.
Goral Sikkes HL	HL020110000	2002.
Polan Origo	ZO990110000	1999.
Goral Szüvellő HL	HL020230000	2002.
Goral Sirály HL	HL020120000	2002.
Polan Nelli	ZO980020000	1998.
Goral Ulma HL	HL040120000	2004.
Polan Nóri	ZO980030000	1998.
Hroby Gréti HL	PT980170000	1998.
Polan Opera	ZO990020000	1999.
Polan Oliva	ZO990130000	1999.
Goral Tünemény HL	HL030580000	2003.
Ousor Legenda	ZO960030000	1996.

Polan Roxy	ZO010120000	2001.
Ousor Kandi	ZO950140000	1995.
Polan Rózsa	ZO010060000	2001.
Ousor Edina	ZO890110000	1989.
Ousor Ében	ZO890050000	1989.
Ousor Lankás	ZO960020000	1996.
Ousor Delej	ZO880020000	1988.
Polan Panni	ZO000030000	2000.
Polan Zafir	ZO980010000	1998.
Goral Panna	BA010080000	2001.
3692 Goral Záli	ZO830020000	1983.
1702 Bravij Inda	ZO930040000	1993.
Hroby Kedves II	HS000050000	2000.
Goral Stefi HL	HL020180000	2002.
Ousor Parázs	ZO950100000	1995.
Goral Méri HL	HL020280000	2002.
Goral Huncut HI	HL060360000	2006.
Hroby Lángos	HL030870000	2003.
Polan Pikk	ZO000130000	2000.
Ousor Aranyos	SK983760000	1998.
Ousor Borcsa	ZO860010000	1986.

Wydra kancacsalád, a II. világháború frontja előtt menekített magyar kancákból, Lengyelországban kiterbélyesedett család.

Hroby Wilia (Pol)	IM021202008	2002.
-------------------	-------------	-------

Fedezőmének geneológiai eloszlása 2008. évben

3883 Goral Ploskor	IM971732000	1997.
2966 Goral XVI-82 Zénó	IM898790000	1989.
3486 Hroby Haragos	PT954950000	1995.
3804 Hroby XXI-32	IM910692000	1991.
4906 Hroby XXI-96 (Álmos)	IM992042007	1999.
4286 Hroby Bendegúz	SK992990000	1999.
4677 Hroby Grad.	IM022782005	2002.
4905 Ousor IX-51	IM002862007	2000.
4912 Ousor Egér HL	HL040100000	2004.

A legutóbbi napokban került az országba a genetikai diverzitás növelése céljából az Ousor IX, és a Pietroso X törzsmén. Ezeknek honosítása folyamatban van.

A hucul ló nyilvántartása, az egyesületi állományba kerülés, a méneskönyvbe való felvétel rendje

A hucul kisló állományt a Póni és Kislótenyésztők Országos Egyesülete (továbbiakban Egyesület) az alábbiakban rögzített feltételek alapján a hucul kisló méneskönyvben, illetve annak mellékletében tartja nyilván.

A közhitelőség megteremtése érdekében valamennyi a méneskönyvben, illetve a mellékletében szereplő kancát a vonatkozó szabvány szerint törzskönyvi ellenőrzés alatt kell tartani. A törzskönyvi ellenőrzésbe vétel a tulajdonos kezdeményezésére történik.

Amennyiben a törzskönyvezést nem az Egyesület végzi, úgy a törzskönyvi adatok gyűjtését és az Egyesület felé történő adatszolgáltatást az Egyesület tagjainak kancáira a Közgyűlés felhatalmazása alapján az Egyesület központilag rendeli meg.

Az egyesületi nyilvántartásba kerülés betöltött 3 éves kor után lehetséges, a származás alapján és a teljesítményvizsgálati (készségvizsgálati)rendnek megfelelően.

A Póni- és Kislótenyésztők Országos Egyesülete a tenyésztési hatóságnak 1998. április 24.-i beadványában jelezte, hogy az egyes póni (és kisló) fajtáknál központi teljesítményvizsgálat nincs. Helyette az egyesületi tenyészszemléken a kezelhetőséget is messzemenően figyelembe vevő munkakészség-vizsgálatot végez. A fajtafenntartására bízott fajták teljesítményvizsgálati kódexében is e szerint került meghatározásra.

a) Származás:

A méneskönyvben kerül nyilvántartásba az a hucul kisló, amelyeknek valamennyi őse kizárólag a hucul fajtához tartozik, és nemzetközileg (Huzul International Federation által) elismert hucul törzskönyvre (méneskönyvre) vezethető vissza.

A méneskönyvbe kerülhet az a hucul ló is, amelyeknek 5. ősi sorában legfeljebb 4 ős ismeretlen, de ezeket az eredeti nyilvántartások (csikókönyvek) mint eredeti hucul kancát, vagy hucul mént jelölik meg. Ezek a kitételek egyben a nemzetközi hucul méneskönyvbe kerülés feltételei is.

A méneskönyv mellékletében kap helyet az a hucul ló, amelyik ötösös származási lapján a lehetséges 32 ős közül legfeljebb 8 ismeretlen.

Kivételes esetben a törzskönyv mellékletébe kerülhet az az ötösi soros származási lapon 12 ismeretlen őssel rendelkező kanca is, ha egyéb feltételekben (mindenekelőtt fajta jellegben eleget tesz a méneskönyvi követelményeknek).

A hucul kisló méneskönyv ménekre vonatkoztatva nem ismeri a méneskönyv melléklete fogalmát.

b) Teljesítményvizsgálati rend (készségvizsgálati rend)

Áll a küllembírálatból, a nyereg alatt, vagy/és fogatban tett munkavizsgából, továbbá a kezelhetőség, vérmérséklet megítéléséből. E kötelező szempontokon túl fakultatív elemeket is tartalmazhat a teljesítményvizsgálat, ami lényegében magasabb rendű sportkipróbálást takar.

A fajtaazonosság

Fajtaazonos az, az állat, amelyik a fajta törzskönyvében (méneskönyvében) szerepel.

A hucul fajtának ún. zárt méneskönyve van. A Hucul International Federation meghatározta a tagállamaiban elfogadott kancacsaládokat. A mén geneológiai vonalakon sincs szándékában változtatni, ugyanakkor mindegyiket őrizni kívánja. Csak az, az egyed nyerhet méneskönyvi felvételt, viselheti a hucul fajtanevet, amelyik anyai oldalon a HIF által elfogadott kancacsaládok alapító kancáira, apai oldalon a geneológiai vonalat alapító valamelyik ménre vezethető vissza.

A kancacsaládok elemzése és fenntartásukhoz való szigorú ragaszkodás több mint pedigrisztikai érdekesség, vagy elméleti okoskodás. A kancacsaládok meghatározzák a fajta identitását, a fajta azonosságát, hovatartozását. A kancacsaládok is szerepet játszanak a hasonló populációktól való elkülönülésben, és ezzel rögvest gazdasági kategóriát képeznek.

A fajta identitásán túl a kancacsaládnak az egységes örökítésében is meghatározó szerepe van. A generációk óta létező és népes kancacsaládokban a tenyésztő szempontjából kívánatos tulajdonságok megjelenésének nagy a valószínűsége. Bizonytalan származású nem rögződött génszerkezetű állományoknál, egyedeknél törvényszerűen heterogén örökítéstől kell tartani. Ezért van az, hogy egy tenyészet átlagos típusát a kancák mindig hűebben kifejezik, mint a ménnek. Középszerűen örökítő kancaállományú ménesek tenyészértékének növelését egészen kiváló mén alkalmazásával is csak hosszabb idő alatt lehetséges elérni. Megbízhatóan örökítő kancaállomány még közepes minőségű ménekkel is gyorsabb tenyésztési előrehaladást ígér. Ha a fent nevezett családok a kipusztulás sorsára jutnának, továbbá ha ez több kis létszámú családdal is megtörténne, az egyrészt a családra jellemző génállomány elvesztését, szegényedését, másrészt a fajtában a beltenyésztettség növekedését eredményezné.

A kancacsaládok mellett a fajta fejlesztve továbbvitelében elvülhetetlen szerepet játszanak a törzsalapítókra visszavezethető geneológiai vonalak, illetve azokat képviselő apaállatok. A rokontenyésztés lehetőség szerinti távoltartásával a geneológiai vonalak közötti egyensúlyt tartani célszerű, de az nem mehet a használati érték rovására.

A fajtába tartozás igazolásának rendjét az ENAR szabályzat, illetve a tenyésztési szabályzat rögzíti. Kiemelendő, hogy a fentiekén túl a csikó csak tenyésztési engedéllyel rendelkező szülőktől származhat. A fedeztetési dokumentumok a fajtaazonosság alapbizonylatai. A csikók fajtajellel történő bélyegzése, tartós megjelölése választásuk előtt, az anyjuk alatt történik. Az állomány 10-15 százalékára kiterjedően (véletlenszerűen) minden évben elő kell írni a csikók DNS vizsgálaton, pontosabban az adott időpontban legkorszerűbb vizsgálati eljárásán alapuló, származásellenőrzését.

A nukleusz állomány kijelölésének elvei, kijelölt tenyészetek

A 180 körüli tenyészkanca a hucul mai létszáma, ami a génvédelem szabályai és értelmezése szerint nemhogy veszélyeztetett, hanem kritikus, mégis az elmúlt évtizedek a fenntarthatóságát bizonyítja. Ehhez azonban fegyelmezett tenyésztőmunkára volt szükség.

Nem vonható kétségbe azonban, hogy e kis létszámú fajtán belül is több tenyészet egymásra épülő munkájával nukleusz állományt indokolt létrehozni, amelyet a génvédelem szabályai szerint összeállított, szigorú tenyésztési program szerint kell tenyészteni. A nukleusz állomány a fajta kiemelt genetikai potenciállal rendelkező állománya, amely alkalmas a mén előállítására, és a fajta megfelelő minőségben való fenntartására.

A nukleusz állomány kialakításánál állami ménesre, az ún. egyezményes ménesek mintájára kialakított magántulajdonú tenyészetekre indokolt gondolni. A nukleusz tenyészeteknek a

törvényileg szabályozott ENAR adatokon túl házi törzskönyv vezetése is ajánlatos, amiben az állat elsődleges és másodlagos értékmérő tulajdonságairól pontos feljegyzéseket kell vezetni. Ezek az információk hozzájárulhatnak a valóban körültekintő szelekciós folyamatok elvégzéséhez, a tenyészték-bebecsléséhez. A nukleusz tenyészetek nem élő múzeumokként működnek, hanem a génmegőrzéssel fenntartott régi háziállatfajtánkat használati értékük figyelembe vételével, a tenyésztési és tartástechnológiai részekben meghatározottak szerint tenyésztik.

A nukleusz tenyészetek a fajta legmagasabb genetikai értékét képviselő tenyészállatokkal rendelkeznek mintegy 100-110 kancával. Itt kell tartani a génmegőrzés szabályai szerint, fajtánként változóan indokolt legjobb tenyészmeneket is.

A genetikai értéken túlmenően a nukleusz tenyészetek kijelölésének szempontjai közé tartozik még

- a tartástechnológiai előírások betartása,
- a csikónevelés rendje,
- a takarmányozás színvonala,
- a használati formában megmutatkozó magasabbrendűség,
- a szakmai felkészültség.

A nukleusz tenyészetek közé be lehet kerülni, ha a tartástechnológiai és egyéb előírásoknak megfelel 1-1 tenyészeti. A nukleusz állományba 1-1 kanca is tartozhat, ha bebizonyosodik a feltételezettnél nagyobb tenyészértéke. A nukleusz állományok köréből kikerül az a tenyészeti, ahol tartás-takarmányozás, a szakmai színvonal nem éri el a kívánatos szintet, vagy a tenyészetről, többnyire annak egy-egy egyedéről kiderül örökítő erejének gyengesége.

A nukleusz állományon belül is kijelölésre kerülnek a ménnevelő és a törzskanca-nevelő kancák

Kijelölt tenyészetek közé sorolandó:

- Aggteleki Nemzeti Park tenyészete Jósvafő,
- Fővárosi Állat- és Növénykert állománya, Budapest
- Hunovo Kft tenyészete, Szigetcsép,
- Vörös József tenyészete, Gyűrűs
- Dr. Magyar Gábor tenyészete, Tahitótfalu

A fajta okszerű tenyésztése csupán csak a nukleusz állomány 100-110 kancájával elképzelhetetlen. Mellette indokolt fenntartani még egy törzsállományt, aminek tenyésztésszervezését is a fajtatenyésztő egyesületek végzik. Ennek a törzsállománynak genetikai értéke a nukleusz után következik, egyes egyedei elérhetik, vagy meghaladhatják a nukleusz tenyészetiben lévő némelyik tenyészállat genetikai és/vagy használati értékét. Ha bármilyen okból számottevő veszteség érné a nukleusz tenyészeti, akkor a törzsállományból pótolható a létszáma. A magántulajdonban álló, többnyire néhány kancás tenyészeti felépülő törzsállomány elválaszthatatlan része a génmegőrzési programnak.

A törzsállomány kancái után is születhetnek a fajtafenntartás szempontjából nélkülözhetetlen, nagy genetikai és használati értékű mének. A tenyészállat fogalmát mindkét esetben (a nukleusz tenyészeti és a törzsállományban) a tenyészeti szabályzat szerint készségvizsgát tett, egyesületi állományba került (tenyészeti engedélyt kapott) egyedek merítik ki.

Az egyedek saját – főképpen ivadék – teljesítménye alapján, örökítésük ismeretében a törzsállományból kikerülhetnek, vagy abba bekerülhetnek. A törzsállomány létszáma ennek megfelelően változó, de mindig a megismert genetikai értéktől válik függővé.

A génbankban megőrzendő szaporítóanyag és genetikai minta meghatározása

A védett őshonos mezőgazdasági állatfajták genetikai fenntartásáról megjelent rendelet szerint a tenyésztési hatóság a fajták meghatározott mennyiségében történő ex situ megőrzése céljából génbankot hoz létre, és azt működteti. A megőrzendő szaporító anyag meghatározásának feladata és joga a fajtafenntartó tenyésztő szervezeté.

Az ex situ központi génbankban a mélyhűtötten tárolt szaporító anyagok közül leginkább diploid sejtek (embrió, szövettenyészet, DNS minták, vagy DNS szakaszok) tárolása lehet okvetlenül indokolt. Nem lehet tudni, hogy a molekuláris genetika milyen léptekkel és milyen technikai színvonalra fejlődik az elkövetkező években, de feltételezhetjük ennek gyors kiszélesedését. Ez azt jelenti, hogy e fejlettebb technikával a genetikai változatosság pontosabban lesz becsülhető, a ritka genotípusú egyedek nagyobb biztonsággal lesznek kiválogathatók, így a fajtamegőrzés hatékonyabbá, szakmailag megalapozottabbá válhat

A haploid sejtek közül főleg a petesejt tárolásának lehet indoka a központi génbankban, mert ezt a tenyésztőszervezetek jó technikai felszereltségük hiánya miatt még jó ideig megoldani nem tudják. Lovak esetében az érett petesejtek magorsója hideghatásra károsodik, ezért éretlen formáikat kell megőrizni.

A törzskönyvi osztályba sorolás rendje

A felderített egyedek törzskönyvbe emelésének előírásai

A törzskönyvi osztályba sorolást a törzskönyvezési folyamat részeként kell tekinteni. A tenyészállat törzskönyvi nyilvántartását a tenyésztő kezdeményezi a tenyésztőszervezetbe történő belépéssel. Az egyedi tartós megjelölést a szerződésben rögzített megbízás alapján a fajtafenntartó egyesületek ernyőszervezete, a Magyar Lótenyésztők Országos Szövetsége Tenyésztési Irodájának alkalmazottai (lótenyésztési felügyelők) végzik. A tenyésztőszervezet által kiadott csikószám alapján részben tevékenységük, részben az adatnyilvántartás hitelt érdemlő megbízhatósága kontrolált. A tenyésztési és termelési adatokat az egyesület és a tenyésztési iroda munkatársai közösen, összehangolt tevékenységgel végzik. Az adatok rögzítése az OLIR-ba, illetve a LOINFORM adatbázisba kerül, de jelentős része az egyesületi adatbázisba is archiválásra kerül.

A tenyésztési és termelési adatok értékelése a fajtafenntartó tenyésztő szervezet feladata.

A küllemi bírálatot az egyesület szakemberei a tenyésztési iroda alkalmazottaival, esetenként a fajta nemzetközi bírálóival kiegészítve, végzik. A bíráló bizottság tagjaként rendszeres résztvevő egy elismert tenyésztő, olykor sportlovas, vagy edző.

A tenyészérték-becslés módszereként az állattenyésztésben általánosan elfogadott elvek kerülnek figyelembe vételre, alkalmazásra. Védett őshonos fajtaként nagy szerepet kap a származás. Ez nem csak a fajtatisztaság, hanem a teljesítményorientáltság okán is tájékoztató fontosságú, különösen úgy, hogy az oldalági rokonok teljesítményének figyelembe vétele fókuszban áll.

A saját teljesítmény-vizsgálat a fajtánál speciális, nem a teljesítményorientált fajtákhoz mért, hanem készségvizsgát takar. A fajta teljesítményvizsgálati kódexében is ennek megfelelően került megfogalmazásra. A veszélyeztetett állományú fajtáknál ugyanis nem a maximális

teljesítmény hajszolása a cél, ez ugyanis megváltoztatná a fajta genetikai szerkezetét. A génevédelem tudománya szakmai alapon ez ellen tiltakozik.

A készségevizsgán belül megkülönböztetünk kötelező feladatokat és fakultatív elemeket.

A kötelező feladatok a méneskönyvi felvételhez, az egyesületi nyilvántartásba vételhez, a tenyészállatként elismeréshez szükségesek.

A fakultatív elemek a magasabb szintű (sport) kipróbálás részét képezik, növelik a pónik használati – (és forgalmi) értékét, bővebben jellemzik a fajta specifikus munkahasználati tulajdonságokat és közvetve utalnak a tenyészértékre is. A fakultatív elemek teljesítése hozzájárul a törzskönyvi osztályba soroláshoz is.

Kötelező feladatok

1./ Küllemi bíráló

Célja annak elbírálása, hogy adott egyed fenotípusos megjelenése mennyiben felel meg

- a tenyészállattal szembeni általános és speciális követelményeknek
- a fajtaleírásnak, a kívánatos típusnak
- ivadékaik keresztül az őrzendő fajtajellemeknek
- a fajta fizikai adottságai javításának
- a populáció megőrzése fejlesztésének

A bíráló feladata még a tenyésztésből kizárni a genetikai terheltséget nyilvánvalóan hordozó egyedeket.

A küllemi bíráló megkezdésének feltétele a tenyésztési szabályzatban meghatározott ősi sorokat felvonultató eredeti származási lap bemutatása és egy másolati példány, bíráló bizottsághoz történő eljuttatása.

A bírálóknak fontos részét képezi a precíz méretfelvétel (bottal és szalaggal mért marmagasság, övméret, szárkör-méret), mert a póni- és kisló-fajták fajtastandardjához elengedhetetlenül hozzátartoznak a méretek.

A küllemi bírálóknál az 1. ábrán szereplő bíráló lap vezetése kötelező. E mellett vezethető a klasszikus kanca-, illetve ménbíráló lap is, és középtávon lineáris küllemi bíráló lap adatainak rögzítése is elképzelhető.

A fajta méneskönyvében az összpont-számon belül a küllemi (százalék) pontot önállóan is meg kell jeleníteni.

2. Nyereg alatt és/vagy kocsiiban történő bemutatás (indítási próba végzésével)

Mindegyik pónifajtát sokirányú használhatóságra tenyésztjük, ezért nem irreális elvárás a hucul kisló-fajta esetében sem lovas alatt és a fogatban történő vizsgáztatásuk.

A nyereg alatti készségevizsgát indokolja a népszerű nyereg alatti használat, hogy (gyermek) lovasnak nagyobb a befolyása a lóra, mint fogatban, aminek következtében a balesetek nagyobb valószínűséggel elkerülhetők.

A fogatban történő vizsgáztatás mellett szól, hogy a kislovak betanítása könnyebben megoldható, hiszen idősebb, nagyobb súlyú lovasok is használni tudják a pónit. A fogatba tanított lovakkal esetleg speciális igásmunka is végezhető, továbbá a fogatlovat a gyerek nem “növi ki”.

Bár szakmai érvek a vizsgáztatás mindkét formája mellett szólnak, a teljesítményvizsgálati (kétségvizsgálati) kódex mégis csak az egyiket teszi kötelezővé és bátorít mindkettő letételére.

a.) Lovas alatti vizsgáztatás

A vizsgán a lovat felkészítő lovasnak 20x40 m nagyságú díjlovagló négyszögben, szabályosan felnyergelve, csikókantárral kell bemutatni a pónit. A lovasnak a kobak kötelező, a pálca engedélyezett és tiltott a sarkantyú használata.

A lovasnak a pónival lépés, ügetés, vágta jármódban egyenes vonalon és nagykörön előre meghatározott feladatsort kell bemutatni (1. táblázat). A feladatsor utolsó három gyakorlata a szülő meredek-, és széles ugrás, továbbá a labirintuson való áthaladás. Ezek az akadályok a négyszögben úgy helyezendők el, hogy ne essenek a többi feladat útvonalába.

Az akadályok a versenyeken előírtaknak megfelelőek, kellő tömörségűek, a földön lévők alsó elemmel ellátottak. A meredek ugrás magassága a vizsgázó ló marmagasságának egyharmada. A széles ugrás magassága a vizsgázó ló marmagasságának fele. A rálovaglás felőli magasság alacsonyabb, meghívós. Szélessége az akadály magasságának fele. Az ugrások magasságának kiszámításakor 10 cm-en belül a kerekítés szabályai szerint kell eljárni.

A labirintus két egymásba fordított “E” betű, akadály rudakból kirakva. A folyosó szélessége 1 méter. (lásd 1. rajz)

1. táblázat

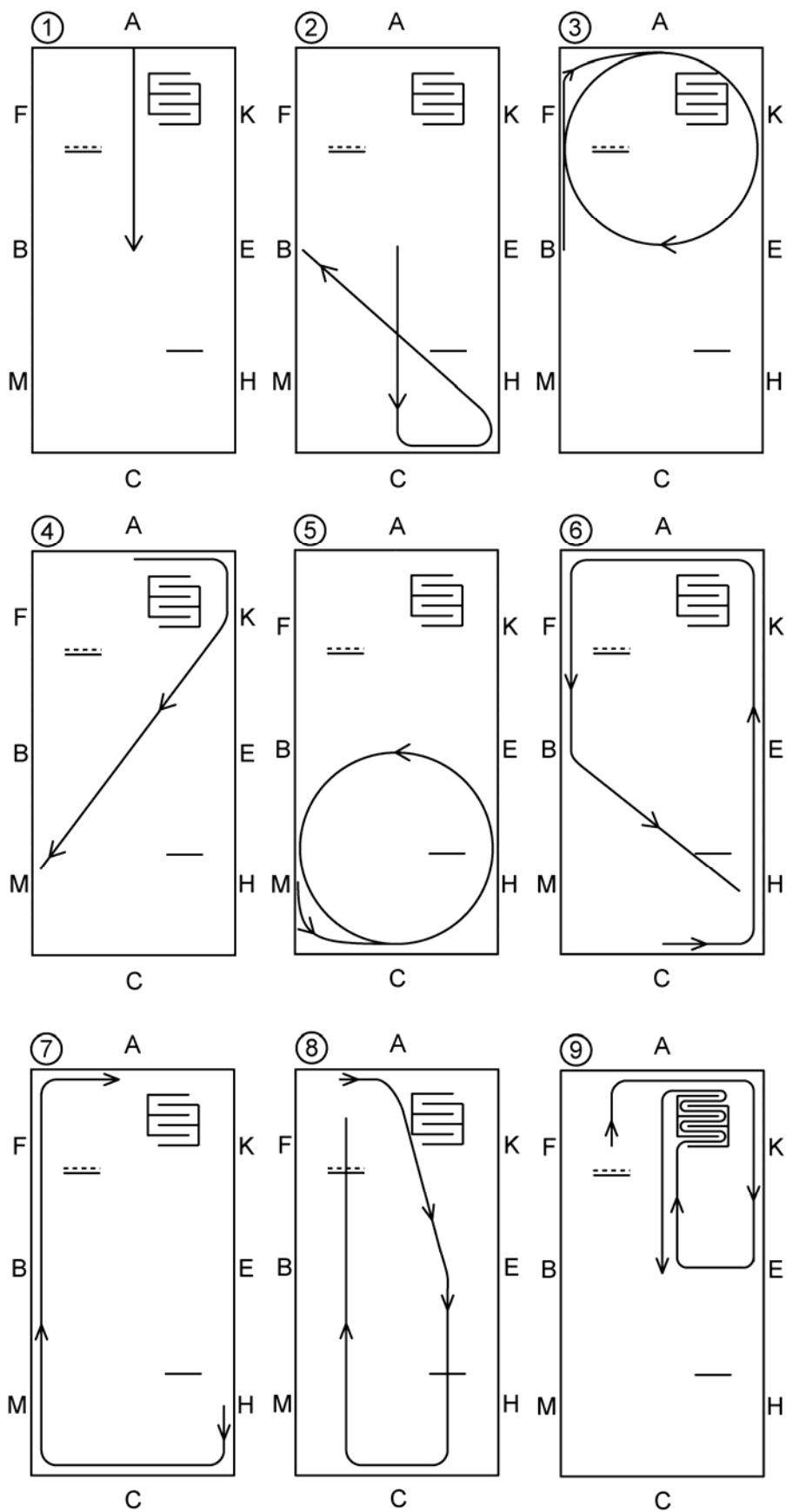
A lovas alatti kétségvizsga feladatsora (feladatonként 1-10 pontig értékelve.)

Feladat	Feladat leírása
1. ”A” belovaglás, munkaügetésben. ”X” állj, köszönés	Egyenes vonalon, nyugodt ügetésben kell belovagolni. Néhány lépés átmenet után X-nél szabályosan megállni, köszönni. Ez alatt a lónak négy lábón puhán támaszkodva, nyugodtan kell állni.
2 ”X” lépés ”C” bal kézre ”H-B” félátlóváltás	Álló helyzetből nyugodtan kell lépésben elindulni, puha támaszkodás mellett haladni a megadott nyomvonalon.
3 ”B” munkaügetés ”A” nagy kör	Folyamatos nyugodt átmenet a jármódok között. A körre kell állítani a lovat. Folyamatos, nyugodt ügetésben kell végrehajtani a feladatot.
4 ”A” egyenest ”K-M” átlóváltás, nyújtva az ügetést	Fontos az átmenetek folyamatossága és érzékelhetősége. A haladás gyorsulását ne a lépések számának növelésével, hanem a lépések hosszának nyújtásával érje el. A lebegési fázis kifejezettebb legyen. A hátsó lábbal lépje túl az elülső pata nyomát.
5	Körre állítva, nyugodt középügetésben kell a feladatot végrehajtani

<p>”M” munkaügetés ”C” nagy kör</p>	bal kézen.
<p>6. ”C” vágta bal kézre egyenest ”H-K” fokozni a vágatát ”K” rövidíteni a vágatát ”F” ügetés ”B-H” félátlóváltás</p>	Nyugodtan, helyes lábra kell beugrania a lónak. Egyenletes tempóban, tiszta lábsorrenddel kell vágtaugrania, majd nyújtani a vágtaugrások hosszát az egyenes vonalon (H-K). A rövidítésnek is érzékelhetőnek kell lennie, majd a felvételeknek engedelmességgel F-nél ügetnie kell a lónak. Fontos, hogy elfogadja a felvevő segítséget, nyugodt tempóban ügessen tovább.
<p>7 ”H-C” munkaügetés ”C” vágta jobb kézre ”M-F” nyújtani a vágatát ”F” rövidíteni a vágatát ”A” könnyűügetés</p>	A feladat lényege, hogy jobb kézen is megbízhatóan hajtsa végre – a fent leírtakhoz hasonló módon – a feladatot a póni.
<p>8 ”A”-tól ügetésben rálovaglás a meredek ugrásra, majd folyamatos vágatában jobb kézzel megugrani a széles ugrást.</p>	A meredek ugrás előtt 1-2 vágtaugrás megengedhető. Fontos, hogy a ló készségesen, könnyedén, jó stílusban ugorjon. Ha helyes lábra vágtaugrania, folyamatosan mehet a széles akadályra. Ellenkező esetben még a forduló előtt néhány ügetőlépés beiktatása után be kell ugratni a jobb kézre, és ezután folyamatos vágatából ugratni az akadályt. Az ugrás leverése, megállás, ellenszegülés esetén egy javítási kísérlet lehet mindegyik ugrásnál.
<p>9 ”K” ügetés ”E” lépés, fordulat kétszer jobbra, labirintus lovaglása lépésben ”A” középből ”X” állj, köszönés, hosszú száron lépésben elhagyni a négyszöget</p>	A gyakorlat lényege annak elérése, értékelése, hogy ugrás után lépésben ismét könnyen lovagolható, irányítható legyen a ló. A rudakból alkotott folyosón úgy kell végighaladni lépésben, hogy a ló ne lépjen ki a folyosóból, folyamatosan haladjon, ne akadjon el a fordulóknál.
<p>10 Vizsgáztató(k) összesítő véleménye a lóról</p>	A bíráló szubjektív összegzése, a látottak egyszerre értékelése, a ló képzettségéről, lovagolhatóságáról, megbízhatóságáról, készséges, megbízható voltáról. A ló valamennyi jármódját értékelni kell ennél a szempontnál.

1. rajz

A lovas alatti készségvizsga pályarajza

Az egyesület tervezi a nyereg alatti készségvizsga átalakítását, a fajta eredeti használati módját jobban figyelembe vevő feladatsorok összeállításával. Ez elveiben megegyeznék a Lengyelországban nagy népszerűségű huculösvény adaptálásával.

A "Huculösvény" összetett versenysport, amely jelentős tapasztalatot és tudást igényel a lovastól, alapos ismereteket feltételez lova képességeiről, teljesítőképességéről, aktuális állapotáról és kiképzettségéről. A Huculösvényen kizárólag harmadik életévüket betöltött, fajtatiszta hucul lovak indulhatnak

A hucul ösvényt 2000 m-től 16000 m távolsáig 16 akadályon rendezik. A pontos távolságot, ütemet, időnormát, akadálysorrendet és az akadályok szabályos leküzdéséért járó bónusz pontokat a Bírói Bizottság adja meg, figyelem bevéve a terep tulajdonságait, a talaj fajtáját és az időjárás viszonyokat.

Az ösvény pálya mindig tartalmaz 16 számozott természetes vagy mesterséges akadályt, melyekből 12 felállítása meghatározott és kötelező (Lásd: Kötelező akadályok kimutatása), a többi akadályt a tetszőleges akadályok listájából kell kiválasztani.

A verseny szervezője új akadálytípusokat is bevezethet, versenyenként maximum kettőt, melyeknek a leírását és rajzát legalább két hónappal a verseny időpontja előtt nyilvánosságra kell hoznia, pl. interneten.

Az akadályok közötti legkisebb távolság 30 m.

A huculösvény kötelező elemei

Száraz-, vagy vizesárok feletti palló (Bürü)

Durva felületű, fa pallószerkezet. Az egész szerkezet minden síkban legyen merev, aljzathoz rögzített, hogy ne tudjon elmozdulni. A ló és lovasa súlya alatt 5 cm-nél nagyobb meghajlás nem megengedett.

A palló hosszúsága 3-4 m, szélessége 0,8 m, a szilárdságot teljes hosszban biztosító vastagság 5 cm. Magasság az alaptalaj fenekétől a pallóig 0,8 m. Az árok szélessége (amin a palló nyugszik) 2-3 m, az árok hossza min. 3 m. A palló alatti és melletti területen, legalább 10 méter távolságban, nem feküdhethet semmiféle éles tárgy, kő, fadarabok, ág, stb.

Meredek emelkedő

Éles kövektől és tárgyaktól mentes alaptalajú természetes vagy mesterséges emelkedő. A talaj nem lehet túlságosan laza vagy sáros.

Az emelkedő 4-12 méter hosszú, ami természetes terepen lehet hosszabb is. Dőlésszöge 30-45 %-os, a szakasz szélessége min. 1,5-2 m.

Meredek lejtő (az előzővel együtt alkotja a piramist)

Éles kövektől és tárgyaktól mentes alaptalajú természetes vagy mesterséges lejtő. A talaj nem lehet túlságosan laza vagy sáros.

Méretei megfelelnek az emelkedőn írottakkal Hossza a lejtőn mérve 4-12 m (természetes terepen lehet hosszabb), 30-45 %-os dőlésszög, a szakasz szélessége min. 1,5-2 m.

Billenő palló (mérleghinta v. libikóka)

Durva felületű, fa pallószerkezet.

A pallód jellemzi 4 m-es hosszúság, 1 m-es szélesség, a szilárdságot teljes hosszban biztosító vastagság 5 cm. A pallót alátámasztó gerenda átmérője min. 25-30 cm, hosszúság 1 m.

Alacsony átjáró Az alaptalajban stabilan rögzített három kapu, vízszintesen elhelyezett rudakkal. A függőleges elemeket facövekekből kell készíteni. Felhasználhatók fák és bokrok. Legjobb, ha a vízszintes rudak fából vagy műanyagból készülnek, a szilárdságot teljes hosszban biztosító átmérővel, a függőleges elemeken oly módon rögzítve, hogy azok veréskor leessenek. A kapukat úgy kell elhelyezni, hogy az átlovaglás egyenes vonalban történjen. Nehezen érthet, egy rajz biztosan segítene. Méretek: a rudak felfüggesztésének magassága az alaptalajtól számítva 1,8 m, a cölöpök közötti távolság 1,5 m, a kapuk közötti távolság 1,0-1,2 m.

Átkelés vízen, gázlón

Természetes vagy mesterséges vizesárok, patak vagy folyószakasz. A fenék nem lehet mocsaras, a fenéken nem fekdhet kő, gally és gyökér a paták beszorulásának elkerülése végett. Folyóvízeknél a vízáram nem lehet túl gyors. A vízen való átkelés helyét többlet cölöpökkel pontosan kell jelezni. Az akadály partjainak hajlásszöge nem lehet nagyobb 45 foknál.

Szélessége min. 1 m, hosszúság kb. 5 m, mélység 0,2 - 0,8 m.

Zárható kapu (ki kell nyitni, átlovagolni és bezárni)

Egyszárnyas fa vagy fém kapu az alaptalajban stabilan rögzített cölöpön. Kilincszárral vagy merev bilincsel nyitható, a kapu felső szélén rögzítve. A kilovaglás irányában nyílik.

A kapu magassága 1,2 m, szélessége 1,0-1,2 m. Az egész szerkezet szélessége 2-3 m.

Szűk átkelő folyosó

A felületen párhuzamosan elhelyezett, szűk folyosót alkotó két fal, rúd, deszka vagy szalmabála anyagból.

Magasság 1,5 m, szélesség a belső falak között 0,8 m, hosszúság 3-4 m.

Ugrás

Magasság 0,5 m, szélesség 3-4 m.

Röngök

A felületen rendszertelenül szétszórt gerendák vagy tuskók. Az elemek felülete éles szélektől vagy kiálló görcsöktől, gallyaktól mentes.

Az akadály hosszúsága 4 m, szélessége 2 m.

Magasított Palló

Durva felületű, fa pallószerkezet. Az egész szerkezet minden síkban legyen merev, aljzathoz rögzített, hogy ne tudjon sehogy elmozdulni. A felszínen 3-4 helyen rögzítve.

A palló hosszúsága 4 m, szélesség 0,7 m, a szilárdságot teljes hosszban biztosító vastagság 5 cm. A palló magasság az alaptalajtól 30 cm.

Útvesztő (Cikk-cakk)

Két párhuzamos vonal, ami az alaptalajtól megfelelő magasságban cikk-cakkban rögzített rúdból, gerendából áll, lehetővé téve a ló szabad fordulását. Az egész szerkezet minden síkban legyen merev, aljzathoz rögzített, hogy ne tudjon sehogy elmozdulni.

Az útvesztő belső falától a szélessége 0,6 m, az akadály teljes hossza 10 m. Az akadályfajta magassága az alaptalajtól 15-20 cm.

Választható elemek (négy akadály választása kötelező)

Szalom kapu

Egyszárnyas fa kapu az alaptalajban stabilan rögzített cölöpön. A kilovaglás irányában nyílik a ló szügyének nyomására, magától bezárul. A kaput záró rugók megfeszítése és a kapu oldalainak szerkezete olyan legyen, hogy a ló oldala és a lovas lába ne sérüljön. A kapu a két szárny szélessége 1,5 m, magasság 1,2 m. Az egész szerkezet szélessége 3 m.

Keskeny út egyenesen

Két párhuzamos vonal, ami az alaptalajtól megfelelő magasságban lévő, leverhető rúdból, gerendából áll.

A belső falától a szélesség 35 cm, az akadály hossza 5 m. Az akadályfajta magassága az alaptalajtól 15-20 cm.

Keskeny, íves út jobbra, vagy balra

Két párhuzamos, könnyű ívben hajló vonal, ami az alaptalajtól megfelelő magasságban rögzített rúdból, gerendából áll. Az egész szerkezet minden síkban legyen merev, aljzathoz rögzített, hogy ne tudjon sehogy elmozdulni. A belső faltól a szélesség 40 cm, az akadály hossza 4 m, 5 m-es sugarú ív. Az akadályfajta magassága az alaptalajtól 15-20 cm.

Engedelmisségi ugrás

Két törzs, tuskó vagy szalmabála egymáshoz képest 120 fokos szögben állítva. A törzs vagy tuskó felülete éles szélektől vagy kiálló görcsöktől és gallyaktól mentes.

Az akadály magassága 30-40 cm, a széttárt végek közötti szélesség 1,2 m. A rönk vagy bála vastagsága 40 cm. A rönk tuskó vagy bála hossza 0,6 m.

Kiugrató gát

Természetes vagy mesterséges gát. A szélek vízszintes gerendával vagy deszkával határoltak, egész hosszában úgy, hogy megtartsa alakját és helyzetét az összes versenyző átlovagolása során. A gát függőleges fala védve van pata okozat sérülés és felszóródás ellen. Az alaptalaj éles kövektől, gallyaktól és kiálló gyökerektől mentes. Ne legyen túlságosan sáros. Az akadály terepmélyedés formájában is elkészíthető. Ebben az esetben a mélyedés kijáratának esése nem lehet nagyobb 20 foknál.

A gát magassága 0,5 m, szélessége min. 1,5 m, hossza min. 5 m.

Leugrás partfalról

Természetes vagy mesterséges gát. A szélek vízszintes gerendával vagy deszkával határoltak egész hosszában úgy, hogy megtartsa alakját és helyzetét az összes versenyző átlovagolása során. A gát függőleges fala védve van pata okozat sérülés és felszóródás ellen. Az alaptalaj éles kövektől, gallyaktól és kiálló gyökerektől mentes. Ne legyen túlságosan sáros. Az akadály terepmélyedés formájában is elkészíthető. Ebben az esetben a mélyedés kijáratának esése nem lehet nagyobb 20 foknál.

A gát magassága 0,5 m, szélessége min. 1,5 m, hossza min. 5 m.

Cölöpök közötti szlalom

Az alaptalajon stabilan, egyenletes távolságra elhelyezett 6 db függőleges cölöp.

A cölöpök magassága 2 m, a cölöpök közötti távolság 1,5-2 m.

Függönyös kapu

A kapu stabilan rögzítve van a talajon. Az elemeket facölöpből vagy fémcsövekből készíthetők el. A vízszintes rúd, amin egyenletesen vannak elhelyezve a libegő szalagok, legyen olyan szélességű, hogy biztosítsa a szilárdságot teljes hosszán.

Méretetek: a rúd magassága az alaptalajtól 2 m, a cölöpök közötti szélessége min. 1,5 m, szalagok hossza 1 m.

Kiugró gát

Természetes vagy mesterséges gát. A szélek vízszintes gerendával vagy deszkával határoltak egész hosszában úgy, hogy megtartsa alakját és helyzetét az összes versenyző átlovagolása során. A gát függőleges fala védve van pata okozat sérülés és felszóródás ellen. Az alaptalaj éles kövektől, gallyaktól és kiálló gyökerektől mentes. Ne legyen túlságosan sáros. Az akadály terepmélyedés formájában is elkészíthető. Ebben az esetben a mélyedés kijáratának esése nem lehet nagyobb 20 foknál. A gát magassága 0,5 m, szélessége min. 1,5 m, hossza min. 5 m.

Árok átkelő

Természetes vagy mesterséges árok; az árok alja lehet vízzel kitöltött. Az alaptalaj éles kövektől, gallyaktól és kiálló gyökerektől mentes, ne legyen túlságosan sáros.

Az árok mélysége 1,5 m, a szélessége legalább 3 m, hossza legalább 3 m A falak dőlésszöge a kijáratnál . 5, a bejárat felől legfeljebb 40 fok.

Ugratás fatörzsön át

Fatörzs vagy egymásra helyezett törzsek úgy rögzítve, hogy ne tudjanak sehogy elmozdulni. Az törzs felülete éles szélektől, kiálló görcsöktől és gyökerektől mentes.

A fatörzs_magassága 0,5 m, szélessége 2 m. A törzs vagy törzsek átmérője nem nagyobb, mint 0,4 m.

Sövény

Természetes vagy mesterséges sövény. A mesterséges akadály állandó elemi (a gallyakat rögzítő rudak, deszkák stb.) nem lehetnek az alaptalajtól magasabban rögzítve, mint 30 cm.

A sövény_magassága 0,5 m, mélysége 20-30 cm, az akadály szélessége min. 2 m.

Helikopter

Központi elhelyezésű farönkre 90°-al elforgatva négy darab farúd kerül felhelyezésre. A rönk magassága kb. 50cm, a fa rudak hossza 2,5-3 m.

Hátra léptetés

Laza vagy füves alaptalajon két párhuzamos gerendával, deszkával vagy csővel kijelölt sáv.

A sáv hosszúsága 3 m, szélessége belülről mérve 1 m.

A teljesítményvizsga értékelését a versenyszabályzat tartalmazza. Az Egyesület törekszik a huculösvény néhány éven belüli kizárólagosságára.

b.) Készségvizsga fogatban

A fogatban történő vizsgáztatás során is a póniló készségét együttműködési hajlandóságát kell felmérni. A pónik munkáját 20x40 m nagyságú pályán lépés és ügetés jármódban értékeli a bíráló bizottság.

A fogat készségvizsga a húzópróbával kezdődik, amelyik kizárólag egyes fogatolásban végezhető, szán- vagy rönkhúzással. Az úgynevezett csúszóba fogás – amelyhez két személy vehető igénybe - bíráló bizottság előtt történik. Ezen az indítási próbán elegendő, ha a póni testsúlyának 20-25 %-át kitevő súlyt három alkalommal elindít, és készségesen húzza 20-25-30 méteren át. Az egyes megállásokkor a póninak feszült istrángokkal nyugodtan állnia kell, majd egyenes hámba dőléssel kezd az újabb szakasz megtételéhez. Az indítási próba külön nem pontozandó, de csak az a póni kezdheti meg a fogatos vizsgáját, amelyik e feladatot teljesítette.

A kocsiban történő vizsga a 20x40 méter nagyságú pályán elsősorban egyes, esetleg kettes fogatolásban végezhető.

A kocsit tekintve, az kettő- vagy négykerekű lehet, nyomtáv, fék és súly meghatározása nélkül, ám a kocsi biztonságát a tulajdonos szavatolni köteles.

A ló (lovak) szerszámzatára nincs előírás, de annak biztonsága követelmény.

A hajtónak előírt ruházata nincs, de tisztasága, ápoltsága magától értetődő. A kalap viselése és az ostor kézbentartása nyilvánvaló.

Egyes fogatnál segédhajtó nem kötelező, kettesnél egy fő segédhajtó szükséges.

A ló (lovak) ápoltságához nem férhet kétség.

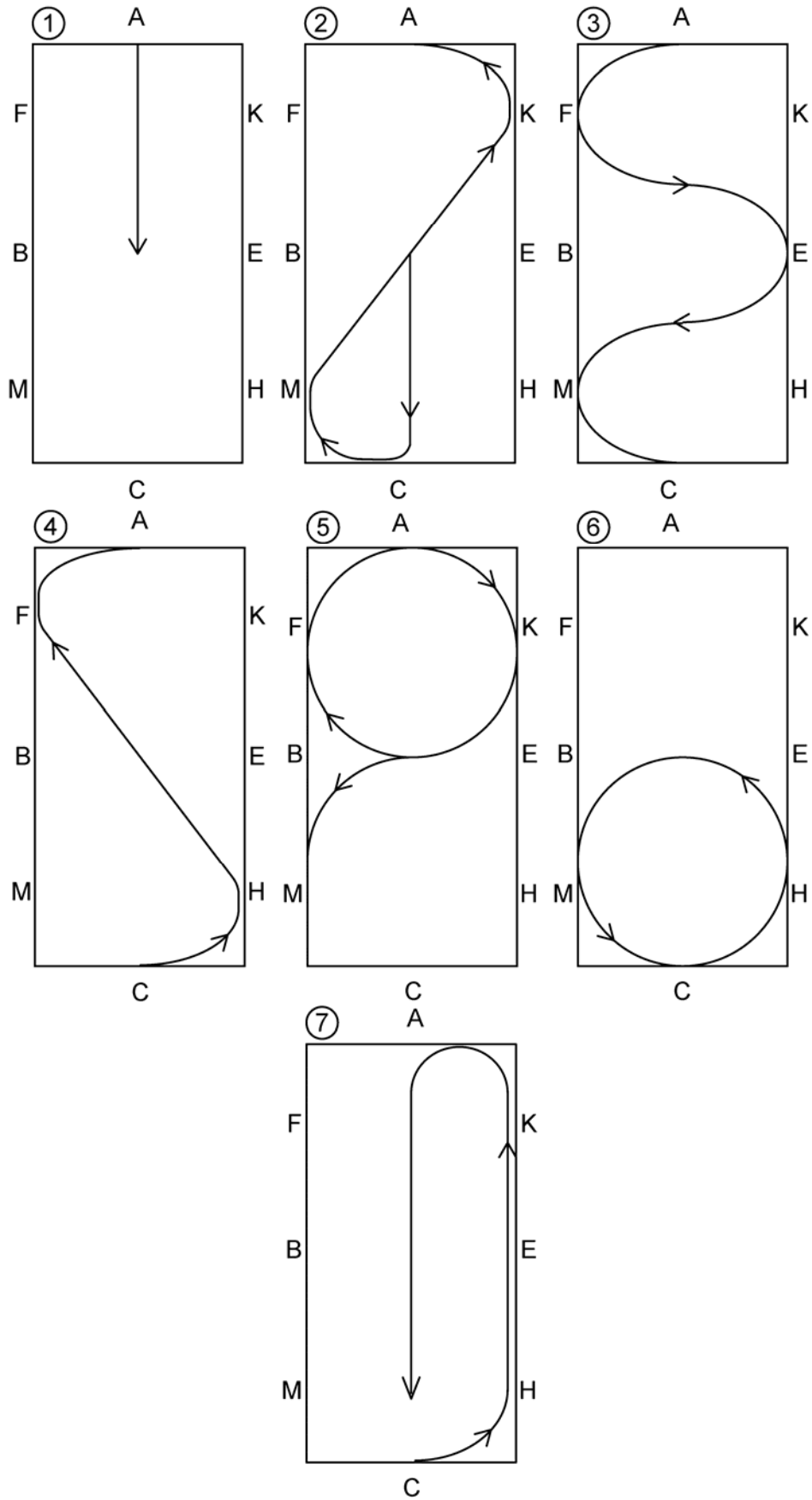
A hajtónak a fogattal lépés és ügetés jármódban, egyenes-, kígyóvonal és kör meghajtásával előre meghatározott feladatsort kell bemutatni. (lásd a szöveges leírást és a 2. sz. rajzot)

**A fogatban teljesítendő kétségvizsga feladatsora (feladatonként 1-10 pontig értékelve)
Póni és Kislótenyésztők Országos Egyesülete**

Feladat	Feladat leírása
„A” Behajtás munkaügetésben „X” Állj, köszönés	Ütemesen, nyugodtan, egyenes vonalon történjen a munkaügetés; álljban a ló/lovak legyen(ek) négy lábon, puha támaszkodásban.
„X” Munkaügetést indulj „C” Jobb kézre „M-X-K” Átlóváltás, ügetésfokozás	A munkaügetés lehetőség szerint álljból történjen, 1-3 lépő ütem nem tekintendő súlyos hibának. A puha támaszkodás és az ütemes mozgás követelmény.
„K” Munkaügetés „A-C” Háromívű kigyóvonal munkaügetésben	Támaszkodás, ütem, hajlítás, nyugodt végrehajtás.
„C” Lépés „H-X-F” Átlóváltás munkalépésben „F” Munkaügetés	Az átmenet betűhelyes legyen, a ló az átmenetben is támaszkodjon+. A lépés tágabb keretben történjen, mint az ügetés. A lépés legyen ütemes, de nem sietős, és nyugodt, de nem andalgós. A munkaügetésbe történő átmenet legyen betűhelyes.
„A” Nagy kör egyszer körül, majd váltani a köröket	Állítás és hajlítás fontossága. A jármód maradjon ütemes és lendületes.
„C” Egyszer körül, majd egyenest	Egyenesre állítottság fontossága; ütem és lendület.
„H-K” Ügetésfokozás „K” Munkaügetés „A” Középből „X” Állj, köszönés	Az átmenet legyen kifejező, gyors és puha, de nem elkapkodott. A ló/lovak maradjanak támaszkodásban, a mozgás maradjon ütemes, a keret az előrefelé irányuló lendület hatására táguljon. A gyorsabb iram nem követelmény, és súlyosan büntetendő.
A hajtó öltözete, szár- és ostorkezelése	A hajtó megjelenése, magatartása a bakon, szár- és ostorkezelése az egész program során.
A ló készségessége, fegyelmezettsége, a jármódok elaszticitása, tisztasága	A ló ill. a lovak egész program során nyújtott készsége, átengedősége és elengedettsége értékelendő.
Összbenyomás, a fogatról kialakított kép	A hajtó öltözete, magatartása, a szerszámok ápoltsága, a lovak ápoltsága, kondíciója, több ló esetén azok összeillősége, a hintó, a szerszám, valamint a hajtó öltözete által képviselt stílus összhangja.

2. ábra

A fogatban történő készségvizsga pályarajza

Vérmérséklet, kezelhetőségi vizsga

A póniknak, kislóvaknak olyan vérmérsékletűnek kell lenniük, hogy a gyermek általi használatot, ápolást, gondozást lehetővé tegyék. Rosszindulatú, kezelhetetlen, munkavégzésben megbízhatatlan lovak nem kerülhetnek nyilvántartásba.

A vérmérsékletet, kezelhetőséget, a karaktert 1-10 pontig terjedő számskálán kell kifejezni az alábbi szempontok figyelembevételével.

a.) Szemlén elbírálendő tulajdonságok:

Jóindulatú, nyugodt a környezet iránt érdeklődő, de nem szangvinikus. A fajtára jellemző kívánatos viselkedésbeli tulajdonságokat egyértelműen mutatja. A fajtát javító módon rendelkezik a karaktert formáló tulajdonságokkal. **8 -10 pont**

Kissé ideges, a túlfűtöttség jelei észrevehetőek, de különleges felkészültséget nem igénylő, határozott bánásmóddal jól kezelhető. Tenyésztésbe állításával a fajta vérmérsékletét, kezelhetőségét tekintve rontó hatás nem várható. **6 - 8 pont**

Nehezen kezelhető, a környezet leköti figyelmét. Különleges felkészültséget igényel a vele való bánás. Az adott tulajdonság tekintetében tartása állandó figyelmet igényel. **3 - 6 pont**

Környezetére, emberre és idegen lovakra egyaránt veszélyes, Az esetlegesség, a bizonytalanság, a rosszindulat érzetét kelti a bírálóban. **0 - 3 pont**

Ez az utolsó kategória már nem kerülhet méneskönyvi felvételre.

Tekintettel a készségvizsga egyes elemei eltérő számú szempontjaira, azok csak önmagukban állják meg helyüket. Az összeadhatóság és összehasonlíthatóság érdekében mindegyik szempontot a lehetséges maximum százalékában kell kifejezni. Az azt követő összeadás után számtani átlagot számítva egyetlen pontszámmal jellemezhető a póni készségvizsgálója.

A pónik gazdag fajtaszáma miatt és sokoldalúságuk következtében hasznosításuk rendkívül szerteágazó és pontosan meg nem határozható. Mindenféle valós munkavégzésre (pl. lovas íjászat, terápiás lovaglás, lovardai munkák, igás szolgálat, lovas torna, hegyi terepen természetvédelmi őrszolgálat, csikós és speciális fogatbemutatók, hucul ösvény stb.) készségvizsga- és összehasonlítási szabályzatot lehetetlen alkotni, ugyanakkor ezek jól példázzák a pónik használhatóságát. Ezt a valós teljesítményt – hitelt érdemlő dokumentálás mellett – kancák esetében készségvizsgának fogadja el az egyesület, de pont értékben nem fejezi azt ki. Tenyésztési engedélyre aspiráló méneknél a fenti rendszerű készségvizsgától nem lehet eltekinteni.

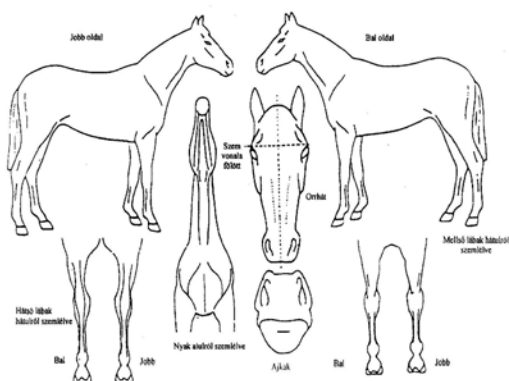
Póni-kisló bírálati lap

Azonosítója, fajtája:	Neve:
Neme:	Születés ideje:

Tenyésztője:
Tulajdonosa:

Színe: világossárga	Bélyegei	
Jegyei:		bal o.
	nyak	
	lapocka	
	nyereghely	
	tompor	

Méretek				
év	mar		öv	szárkőr
	bot	szalag		
200..				

Apja:
Anyja:

Készségvizsga eredmény (%)	
Fogat	
Lovas alatti	
Vérmérséklet, kezelhetőség	

10 x 10 pontos küllemi bírálat		Elérhető pontszám	200...	Megjegyzés
összbony	fajta- és nemi jelleg	10	20	
	fejlettség, arányosság	10		
testalkata	fej és nyak	10	60	
	mar, hát, ágyék	10		
	szűg, mellkas, lapocka	10		
	far, nemi szervek	10		
	elülső végtagok	10		
mozg	hátulsó végtagok	10	20	
	lépésben	10		
	ügetésben	10		
összesen		100		
Szabadon ugró	Feladattípus	Elérhető pont	szerzett pont	Megjegyzés
	Vágta	10		
	Készség	10		
	Képesség	10		
	Stílus	10		
	összesen	40		

Egyesített tenyészemle pont (%)	Osztálybesorolás	
	50%-62,4%	II/2
	62,5%-75%	II/1
	75%-82,5 %	I/2
	82,5% felett	I/1

Részletes küllemi leírás:

Kelt:

_____ aláírás

_____ aláírás

_____ aláírás

Fakultatív feladatok (STV II.)

Az egyesületi nyilvántartásban lévő pónik szerény hányada eddig is részt vett a lovassportok valamely ágában (vagy más minősítő feladatokban), ahol jelentősen teljesített.

A Magyar Lovassport Szövetség egyes szakágainak (díjlovaglás, díjugratás, fogat) országos bajnoksága kiírásával remélhető, hogy növekvő számban rajthoz állnak egyesületi nyilvántartásban lévő pónik is. Az itt felmutatott eredményeket indokolt a póni teljesítményei, teljesítményvizsgálói között nyilvántartani, majd minősítésüknél (törzskönyvi besorolásnál) tenyésztői munkánál figyelembe venni.

Minősülésre az alábbi lehetőségek kínálkoznak:

a.) versenyzés a lovassport bármely ágában, a Magyar Lovassport Szövetség szakági szabályzata alapján, a póniknak, kislovaknak kiírt versenyszámokban.

b.) versenyzés a Magyar Lovaskör szakági szabályzata alapján a póniknak, kislovaknak kiírt versenyszámokban

c.) versenyzés a Penny Kupa kiírása alapján

d.) versenyzés az egyesület által szervezett, fajtára adaptált nyilvános versenyeken

A kiképzés a versenyzés során szerzett tapasztalatokat, az elért eredményeket a lovas (hajtó) írásban közli az egyesülettel, hogy azokat a tenyésztői munkában felhasználni, a számítógépes nyilvántartásnak (LÓINFORM rendszer) továbbítani lehessen.

A lovassportban mutatott teljesítmény hozzájárul a mének törzskönyvi osztályba sorolásához. A mének és/vagy kancák elit minősítése sportbéli teljesítmények (STV II) nélkül nem adható ki.

A póni- és kislovak minősítése

Három éves korukig a csikók részletes küllemi bírálaton nem vesznek részt. A szopós, választott és évjáratú csikók minősítése osztályba sorolással történik.

I. és II. osztályú minősítésre kerülhet sor, ezen belül 2 kategóriát (I/1, I/2, II/1, II/2.) lehet képezni.

Három éves korban a méneskönyvbe (és annak mellékletébe) kerülés egyik feltételként kiemelten kell kezelni a részletes küllemi bírálatot. A készségvizsga pontszámában külön megjelölendő a küllem minősítése.

Ha a készségvizsga egyes szempontjainál bármelyik nem éri el az 50%-ot, a póni nem kerülhet egyesületi nyilvántartásba. Ugyancsak nem kerülhet egyesületi nyilvántartásba a póni, ha kapott pontjai nem érik el a lehetséges 50%-át.

50-62,4% készségvizsga pont között II/2 besorolású

62,5-75% készségvizsga pont között II/1 besorolású

75-82,5% készségvizsga pont között I/2 besorolású

82,5% feletti készségvizsga esetén I/1 besorolású lesz az egyed.

A tenyésztési szabályzat ezen belül megkülönbözteti a méneskönyvi kanca, a törzskanca és az elitkanca fogalmát.

Méneskönyvi kanca az, amelyik a méneskönyvi feltételeknek (származás, készségvizsga) megfelel, saját-, vagy ivadékainak sportteljesítménye nincsen

Törzskanca az a kanca, amelyik a méneskönyvi feltételek maradéktalan megfelelésén túl 6 tenyészévet követően legalább 3 ivadékkal, és ebből legalább 2 méneskönyvi követelményeknek megfelelővel rendelkezik.

Elitkanca az a kanca, amely a törzskancának megszabott feltételeken túl nyilvános versenyeken önmaga, vagy legalább két ivadéka minősül.

Fedezómén az a mén, amelyik a méneskönyvi feltételeknek megfelel.

Törzsmén az a mén lehet, amelyik a méneskönyvi megfelelésén túl a készségvizsgát I/2, vagy jobb minősítése tette le, legalább 15 (választott és évjárat) csikója első osztályú, és rendelkezik 3 fedezómén ivadékkal.

Elitmén az a mén, amelyik a törzsménnek megszabott feltételeken túl nyilvános versenyeken önmaga, vagy legalább 5 ivadéka minősül.

A tenyészértékbecslés megbízható módja az ivadékvizsgálat. Ma a korszerű ivadékvizsgálat a BLUP módszerrel kerül értékelésre, aminek feltétele és megbízhatóságának alapja a gazdag ivadékszám. A veszélyeztetett helyzetbe került ma már ritka fajták fenntartásának létalapja a rokontenyésztettség elkerülése, legalább is késleltetése. Ez csak igen szűk ivararány mellett teljesíthető és nem képzelhető el egyetlen hímivarú egyed nagyarányú elterjedése a fajtában. Ez a genetikai diverzitás csökkenésével jár(na), ami ellentétes a védett, veszélyeztetett állapotba sodródott fajták fenntartásával, génmegőrzésével.

A fentiekre tekintettel ivadékok teljesítménye alapján tenyészértékbecslést nem végzünk

A tenyészvonalak (családok) megőrzése, a párosítási terv készítésének elvei, a szelekció szempontjai

A tenyésztési engedéllyel rendelkező ménék párosításánál szem előtt kell tartani a génmegőrzési feladatokat. Először is mindegyik geneológiai vonal megőrzése, egyensúlyának fenntartása indokolt a jövőben is. A genetikai variabilitás megőrzése, a génvesztés elkerülése érdekében fontos a vonalankénti több mén folyamatos tenyésztésben tartása. Sürgős teendő Gurgul és Polan geneológiai vonalat képviselő tenyészmenek beszerzése, a meglévők létszámának duzzasztása. Ez a teendő nem követelheti áldozatul a minőséget. Elvként követendő, hogy ménnevelésre a legjobb örökítő erejű és egészen kiváló fenotípusos értékű kancákat kell használni.

Megvalósítandó a régi osztrák-magyar monarchia szerinti tenyésztéstechnika, miszerint a geneológiai vonalak, az egyes törzsek, egymást követik.

A nukleusz állomány örökítésében legértékesebb kancáit öreg(ebb), lehetőség szerint ivadékaik által minősített ménekkel kell fedeztetni. Ezek mesterséges termékenyítő állomásokon is állhatnának a minél célszerűbb, jobb kihasználás és a széleskörű hozzáférhetőség érdekében. Tenyésztési engedélyt kapott fiatal ménék munkáltatását, adott esetben sportkipróbálását szorgalmazza az Egyesület, de elegendő anyagi forrás híján azt előírni nem tudja.

A párosítási terveknel, de a tenyészkanca utánpótlásnál fontos feltétel mindegyik kancacsalád utánpótlásának a megteremtése. Ez genetikai szükségszerűség. Bármely kancacsalád kiesése ugyanis a genetikai változatosság csökkenését vonja maga után. Ez óhatatlanul a származásilag azonos gének növekedését hozza magával, ami mindegyik más kis létszámú fajtához hasonlóan Damoklész kardjaként függ a tenyésztő felett.

A párosítási tervet az egyesületi tag minden év február 1.-ig köteles megküldeni az Egyesületnek. A szakszerű párosításhoz az Egyesület (a tag kérésére) segítséget nyújt.

A szelekciónál az Egyesület szem előtt tartja a fajta legendás munkakészségét. Munkakészség hiányában egyetlen állat sem kerülhet tenyésztésbe. Ha a tartható létszám behatárolt, akkor a népesebb családok egyedeivel ajánlatos csökkenteni a létszámot. A létszám tekintetében kritikus helyzetben lévő családoknál mindent el kell követni a család megőrzésére. Törekedni kell a tenyésztésből kieső kancák ivadékanak tenyésztésbe állítására. A rokontenyésztés mérséklésére, késleltetésére az értékes tenyészmeneket hosszú ideig javasolja az Egyesület tenyésztésben tartani.

Ménbeosztás, fedezetetés

A fajtában fedező ménnek lehetnek magán-, egyesületi és állami tulajdonban. A ménnek fedezetési engedélyének kiállításakor az érvényes jogszabályoknak megfelelően kell eljárni. A tenyészállat jelöltek származási hitelességét a vér biokémiai polimorfizmusán alapult vizsgálattal kell igazolni. A méneskönyvi feltételeknek eleget tevő mén csak akkor lehet tenyészállat, ha a küllemi bírálat során nem rosszabb, mint I/2. minősítést ért el.

A fedezetetés feltétele a takonykórtól, tenyészbenaságtól, fertőző kevésvérűségtől való mentesség, a vírusos lóinfluenza és rhynopneumonitis elleni vakcinázás hivatalos igazolása, valamint állatorvosi igazolás a kanca egészségéről és fedeztethetőségéről.

Az Egyesület minden év február 1.-ig közli tagjaival a tenyésztésre javasolt ménnek jegyzékét, amelyet a felállítási hely feltüntetésével ad közre.

Az apaállat használat szabályai

Tenyésztésre csak tenyésztési engedéllyel rendelkező mén használható. A hazai tenyésztő szervezet elismeri a HIF tagországokban kiadott tenyésztési engedélyeket, de az importált fedezőként a soron következő tenyészszemlén be kell mutatni. Idős méneknél a tenyésztőbizottság záradékával ellátott megtekintés kiválthatja a tenyészszemlén bemutatást. Alapos indokkal a külföldi tenyésztési engedélyek visszavonhatók.

Az elvi tenyésztési engedély csak akkor lép életbe, ha a fajta tenyésztői bizottsága évi rendszerességgel kiadja tenyésztési engedélyét, továbbá a méntartó részéről a méntartási szerződés megkötött, és a fedezetési okmányoknak birtokában van.

A fedezetetés kézből történik, de a fajta fenntartása során a természetes fedezetetés mellett megengedett a mesterséges termékenyítés is.

A természetes úton történő fedezetetés esetén a fedezetési időny február 1-től június 30-ig tart. Mesterséges termékenyítés esetén is ajánlatos ezeknek a határidőknek a betartása.

A mesterséges termékenyítésre csak hivatalosan elismert mesterséges termékenyítő állomáson termelt, mesterséges termékenyítésre alkalmasnak minősített mén ondója használható. A mesterséges termékenyítést végző személynek rendelkeznie kell az illetékes hatóságtól és törzskönyvező szervezettől kiváltott dokumentációkkal, amelyekbe köteles a termékenyítést a vonatkozó előírásoknak megfelelően bejegyezni. Mesterséges termékenyítés történhet helyben vett friss ondóval, hűtött és fagyasztott termékenyítő anyaggal.

Mesterséges termékenyítő állomásra az Egyesület azt az apaállatot osztja be, amely a Tenyésztői Bizottság döntése alapján erre alkalmas. Az alkalmasság oka lehet:

a) Az apaállat származása, külleme, vagy/és a saját- és ivadékteljesítménye a nagyobb mértékű kihasználást indokolja,

b) Az apaállat származása, külleme és saját teljesítménye ígéretes, ezért indokolt nagyobb mértékben való kihasználása a megfelelő ivadékteljesítmény-vizsgálat elvégzéséhez.

c) Veszélyeztetett vonal(ak) megmentésének szándéka. A kijelölt mén kevés egyedszámú, védendő vonalból származik, esetleg a fajtán belül ritka genotípusú. Ezekről az egyedektől, ha a szaporítóanyaguk erre alkalmas, mélyhűtött spermát is készítésére kell törekedni.

Állategészségügyi feltételek:

a) Mindkét here ép és elég fejlett,

b) A termékenyítő anyag megfelel az alkalmassági előírásoknak,

c) A ménnek termékenyítő anyaga mentes a vírusos arteritis kórokozójától.

Ezen ménnek év elején kiadott tenyésztési engedélyét az Egyesület és az MgSzH a „Mesterséges termékenyítésre engedélyezett” záradékkal látja el.

A mesterséges termékenyítésre csak hivatalosan elismert mesterséges termékenyítő állomáson termelt, mesterséges termékenyítésre alkalmasnak minősített mén ondója használható. A mesterséges termékenyítést végző személynek rendelkeznie kell az illetékes hatóságtól és törzskönyvező szervezettől kiváltott dokumentációkkal, amelyekbe köteles a termékenyítést a vonatkozó előírásoknak megfelelően bejegyezni. Mesterséges termékenyítés történhet helyben vett friss ondóval, hűtött és fagyasztott termékenyítő anyaggal. Elfogadott az embrió átültetés is, ha egyébként a vonatkozó szabályok betartásával történik.

A mesterséges termékenyítés lehetőséget kínál a tudatos apaállat-választásra, sőt a tudatos apaállat előállítását is lehetővé teszi a jól megválasztott örökítési anyag, vagy akár embrió. Mesterséges termékenyítési engedélyt a tenyésztési hatóság adja ki, de a tenyésztőszervezet egyetértésével, aki nyilatkozik arról, hogy a spermát adó apaállat feltételezett tenyészértéke eléri a fajtafenntartó tenyésztő szervezet által a mesterséges termékenyítő állatokra kidolgozott teljesítményszintet. Mesterséges termékenyítésre kiadható az engedély akkor is, ha a tenyészállatot teljesítményvizsgálatra jelölték ki. Ezen túl az apaállat megfelel a tenyésztési, tenyésztéshigiéniai, állategészségügyi jogszabályi előírásoknak.

A forgalomba hozott termékenyítő anyag minőségéért a forgalmazó felel. E tekintetben felelősség a fajtafenntartó tenyésztő szervezetet vagy/és a mén tulajdonosát felelősség nem terheli. A forgalomba hozható sperma minőségét jogszabályok rögzítik. A szaporítóanyag általában akkor használható termékenyítésre, ha legalább 60% élő, egyenesen előre mozgó, ép spermiumot tartalmaz. 1 adagban legalább 500 millió spermiumnak kell lennie.

A mesterséges termékenyítésre kijelölt apaállatnak is rendelkeznie kell a méneskönyvben meghatározott származással, származásazonosító jelzéssel, a mindenkor hatályos állategészségügyi előírásokkal, kiegészülve a származásellenőrzéshez elengedhetetlen DNS polimorfizmus ismerettel, a tenyésztésre való alkalmasság szaporodásbiológiai megítéléshez szükséges vizsgálatokkal. A mesterséges termékenyítő állomás a fajtafenntartó egyesületnek köteles a ménnel kapcsolatos tenyésztési adatokat teljes rendszerességgel rendelkezésre bocsátani, beleértve a spermaminőségi adatokat is. Ezzel a mesterséges termékenyítő állomás részt vesz a fajtafenntartó szervezet tenyésztési programjában.

Elfogadott az embrió átültetés is, ha egyébként a vonatkozó szabályok betartásával történik.

A mesterséges termékenyítés, az embrió átültetés, mint biotechnológiai eljárás igénybe vétele segíti az egységes tenyésztési program megvalósítását, ezáltal a folyamatos genetikai fejlődést szolgálja.

A fedeztetési állomáson a mén a jó gazda gondosságával kell tartani és ápolni. Megtagadható a tenyésztési engedély kiadása, ha bebizonyosodik, vagy okkal feltételezhető ennek ellenkezője. A jó gazda gondosságának elve magában foglalja a mén egyedi, elkülönített tartását, napi rendszeres mozgását, vagy több órás szabad mozgási lehetőségének megteremtését. Nem kerülhető meg e vonatkozásban az állategészségügyi gondoskodás sem.

A fajta genetikai szerkezetének jobb megismerése, a ritka genotípusok óvása érdekében számos molekuláris genetikai vizsgálat történt az elmúlt időszakban. E kutatási eredmény alapján ritka genotípusúnak talált egyedek elterjesztését a párosítások, különösen a ménhasználat során figyelembe kell venni.

Az ellés, a született csikó bejelentése, nyilvántartása, bélyegzése

A kanca elléséről a tulajdonos a csikó születését követő 10 napon belül köteles az ellésbejelentőn feltüntetett címet tájékoztatni. Amennyiben a csikó adatai nem egyeznek a fedeztetési jegyzőkönyvben rögzítettekkel, vagy nem illenek a csikóra, az nem kerülhet bélyegzésre, majd a hucul kisló méneskönyvben (vagy a mellékletben) nyilvántartásra.

A csikó azonosítására és bélyegzésére annak 4-9 hónapos kora között kerül sor. Az azonosítás alapja a "csikónyilvántartás", amely alapján a csikót az illetékes törzskönyvező szervezet azonosítja. A tartós megjelölés megtüzesített vassal történik.

Amennyiben az azonosítás során vita merülne fel az azonosságot illetően, a bélyegzést megelőzően a származás hitelességét a vér biokémiai polimorfizmusán alapuló vizsgálattal kell megerősíteni. A vizsgálatot erre kijelölt laboratórium végzi.

A 4-9 hónapos csikók egyedi azonosítása a bal tomporon a fajtajel és a születési évszám, jobb tomporon a csikószám bélyegzésével történik. A csikószám kiadhatósága érdekében a csikó tulajdonosa a megszületés tényét közölheti az egyesülettel is. 3 éves korban az egyesületi állományba kerülés elbírálásakor a tenyészállományba kerültek a jobb tomporra (a csikószám mellé) az egyesületi tag kérésére megkaphatják az egyesületi jelet is.

A hucul csikók méneskönyvi elnevezése

A hucul lovak elnevezésénél követjük az Osztrák-Magyar Monarchia által alkalmazott nevezéktant. Ez a szélső apai ágon vonultatja végig a neveket és a hagyományos geneológiai vonalak szerint végzi a névadást (Hroby, Goral, Gurgul, Ousor, Prislop, Pietrosu, Polan). A hagyományos, geneológiai vonalba tartozást jelölő név mellett célszerű használati nevet is szerepeltetni a csikó nevében (pl. Hroby Haragos, Ousor Ara, Prislop Saci, Goral Zénó stb.).

Ezt a szabályzatot a Póni és Kislótenyésztők Országos Egyesülete 1998. január 24-ei közgyűlésén fogadta el, amelyet a teljesítményvizsgálati kódex megalkotásával 2002. február 2-án módosított. Módosításig, illetve visszavonásig érvényes!

A fajta génkészletei felderítésének eljárása és hasznosítása

A fajta zárt törzskönyvéből adódóan csak azt tekinti az Egyesület fajtába tartozónak, amelyik anyai oldalon visszavezethető Lucsína, Magyarország, Lengyelország, Szlovákia, Csehország hucul tenyésztésének alapító kancáira, Ezeket a kancacsalád alapítókat a Hucul International Federation tenyésztő bizottsága felülvizsgálatot követően elfogadta. Magyarország elsőrendű feladatának tekinti a két új kancacsaládjának virágoztatását, törekszik a lucsínai

kancacsaládoknak megőrzésére, és természetesen szívesen fogadja a többi megnevezett országban létrejött kancacsaládok pillanatnyi képviselőjét. Mindig törekszik azonban a saját és a lucsinai kancacsaládok többségét megőrizni a magyar tenyésztésben.

Ezen túl más kanca, el nem fogadott kancacsalád okán, nem kerül befogadásra. A méneskönyvbe került egyedeknek apai oldalon a hét genealógiai vonal mentén visszavezethetőnek kell lenniük a vonalalapító ménekre.

A fajta tenyésztési szabályzata nem ismeri a cseppvér-keresztelés fogalmát sem itthon sem a HIF tagállamaiban.

A Huzul International Federation fentebb megnevezett országain kívül tenyészt a fajtát állítólag Ukrajna és Németország. **Ukrajnában** 6 tenyésztő szervezet létezéséről szóló hírek vannak. Mindegyikben 10-10 kanca lenne regisztrálva. A tenyésztést egy amerikai alapítvány támogatja. A rendelkezésre álló információk ellenőrzésére semmilyen mód nem kínálkozik.

Németországban 20 kanca és 5 mén létezne, közülük 3 áll tenyésztésben. Kifejezetten a szabadidő hasznos eltöltéséhez használják a fajtát. Arról hallani, hogy kidolgozták a távlovaglásban teljesítendő készségvizsgáját. Idegen országban tenyésztett, a fajtaazonosságnak megfelelő egyedeket a hazai méneskönyvbe átemeljük.

Az országos állattenyésztési adatbankba küldés módja és rendje

A központi adatbankba fogadás módját a LÓ ENAR útmutató tartalmazza, amelyik melléklete a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Miniszter 29/200 (VI. 19) FVM rendeletének. A LÓ ENAR útmutatóban nem szabályozott esetekben a fajtáról gyűjtött értékmérő tulajdonságokat, egyéb információkat a tenyésztő szervezet a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Központ, illetőleg a Magyar Lovas Szövetség rendelkezésére bocsátja a központi adatbankkal kompatibilis adathordozón.

A tenyészállat-forgalmazás, export és import szabályok

Ebben a vonatkozásban minden esetben a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter 129/2004. (VIII.25.) FVM rendelete (a tenyészállat, illetve szaporító anyag behozatalának és kivitelének szakmai előírásairól) az irányadó. A nukleusz állomány kialakításánál, vagy azzá nyilvánításánál rögzíteni szükséges, hogy az egyedek külön-külön is nemzeti értéket képviselnek, és mint ilyenek nem kerülhetnek felszámolásra, külföldre nem értékesíthetők, tönkre nem tehetők.

Az in situ (szükség esetén az ex situ) tartás ajánlott feltételei, szükséges állományméretek

In situ génmegőrzésről beszélünk, ha a megőrzendő génbank élő állományokból áll. Az in situ tartás a tenyészállatoknak abban a környezetben történő tartását jelenti, ahol az adott fajtára jellemző tulajdonságok rögzültek.

A hucul lófajta az erdős Kárpátok erdőövön felüli részén alakult ki, de népies tenyésztő bázisa, használatának jelentős része nem csak hegyvidéki környezethez köthető. Manapság is a legkülönbözőbb földrajzi környezetben tenyésztik. Mindezek azt jelentik, hogy a hegyvidéki területek hangsúlyozásával, de Magyarország teljes területe és Magyarország természetföldrajzi környezete in situ tartási helynek tekinthető. Ebben a természetföldrajzi környezetben a fajta értékmérő tulajdonságai teljességgel megőrizhetők.

In situ tartási, tenyésztési helynek minősülnek, illetve minősíthetők az egyes törzsállományok tartási helyei. A nukleusz tenyészetek kívánatos állomány nagysága fentebb megfogalmazásra került. A törzsállományok in situ tartási helyén kívánatos lehet az öt tenyészkanca, de ennél kevesebb sem lehet kizáró ok a génmegőrzés gyakorlásánál. Könnyen belátható ugyanis, hogy egyetlen tenyészkanca is képviselhet igen magas genetikai értéket, sőt nélkülözhetetlen lehet pl. kancacsalád fenntartása érdekében.

A hucul fajta megőrzésében elkötelezett tenyésztők, a fajta genetikai fenntartásához, az in situ génvédelemhez csatlakozni kívánók csak meghatározott, a sikert előrevetítő módon, szigorú technológiai feltételek mellett kötelesek tartani elődeink tudásával, a genetikai diverzitást megteremtő család- és vonaltenyésztés eredményeként, mindenek előtt a céltudatos használat formáló erejével kialakult hucul lófajtát. A tartási körülmények harmóniája nélkül nincs eredményes lótenyésztés.

A csikó faji igény szerinti (legelőkön, réteken) felnevelése alapfeltétele bárminemű eredmény elérésének. A legelő nyújtotta szabad mozgási lehetőséget, a szabad levegőt, az időjárás kedvező edző hatását a növendék és tenyészállatok nem nélkülözhetik. Különösen alkalmasak erre a dombvidéki és a hegyi legelők, amelyek folytonos mozgásra készítik az állatokat, ami által szívük, tüdejük, izomzatuk és más szerveik tevékenysége, vérellátása megnövekszik.

A mozgás lehetővé teszi az egészség megőrzését, a mozgásszervek regenerációját és fordítva, a mozgás korlátozása ortopédiai károsodásokhoz vezet. Az ízületek, inak elveszítik rugalmasságukat, mozgékonyosságukat. Szabad tartásban javulnak a csikók szabálytalan lábvég-alakulásai, játékos mozgás közben alakul ki a csikók fejlett tüdeje, szíve, erősödik a csontozat és acélosak lesznek az inak. A fizikai károsodások mellett a pszichikai problémák sora jelentkezik mozgást korlátozó tartástechnológiák következményként.

Gyakori, hogy a legelőterületek kicsik, nem az állattartó képességüknek megfelelően lettek meghatározva. Ilyenkor a talajfelszín károsítása mellett túllegeltetés áll elő.

A lovak számára biztosítandó legelőterület összetett probléma, mégis azt mondhatjuk, hogy

- 200 kg testsúlyig 0,25 ha,

200-400 kg testsúly között 0,2-0,4 ha telepített legelő elegendő. Több csikó együttes tartása esetén általában 5 ha jusson 30 csikónként.

Nem csak a csikók, a tenyészállatok esetén is kedvező a legelőn tartás. Szoptató kancára 0,5-0,7 ha jó minőségű, üde fekvésű, legelő területtel célszerű számolni. Ösgyepből lovanként 1 hektár, csikónként félhektárnyi terület számítandó. Szélsőséges időjárás esetén ez a terület sem nyújthat elegendő takarmányforrást

Ménccsikó nevelésnél elengedhetetlen a csoportos nevelés, ezzel együtt a félintenzív tartás. Éves kortól, az évenkénti szűrőn áteső, ménjelölt csikók szocializációja csak tágas legelőszakaszokon, legkevesebb hármasm csoportokban képzelhető el. A szakaszokon az állatok elhelyezésére elegendő ugyan a száraz alommal ellátott féltető, de a csikók élettani igényének megfelelő takarmányozásra egész éven át nagy súlyt kell fektetni. Fontos minden egyednek az abrakoláshoz való lekötése. Ezzel elérhető a gyengébb egyedek nyugodtabb és elegendő takarmányfelvétele is.

A tenyészállatok in situ tartása nem csak legelőn képzelhető el. Legalább ennyire fontos a rendszeres használat, sőt a fajta tulajdonságainak megőrzése szempontjából nagyon is lényeges. A teljesített „üzemóra” fontos mérője az állóképességnek, a fajta használati

értékének. Minden egyedét sportban nem lehet kipróbálni, nincs is rá szükség. Az in situ tartásban megengedhetetlen az állományok karámos tartása, amikor munkavégzésre nem szorítottak az egyedek, de a ménesi tartás lételeme, a tágas legelőterület sem áll a tenyészállatok rendelkezésére.

Az ex situ tartás lehetséges formái, feltételei

A gazdaságosan pillanatnyilag nem tartható – emiatt veszélyeztetett, vagy kritikus helyzetbe került – fajták, így a hucul, megőrzését ki lehet egészíteni, sőt ezeknél kívánatos is az ex situ génmegőrzés. Ez leginkább mélyhűtött tárolt szaporító anyag (sperma, petesejt, embrió, szövettenyészet, DNS minták) formájában lehetséges.

Ex situ génmegőrzésről akkor beszélünk, ha diploid sejteket (mélyhűtött embrió, mélyhűtött szomatikus sejtek), haploid sejteket (mélyhűtött sperma, mélyhűtött petesejt), esetleg izolált sejteket eredeti helyüktől távol gondosan megőrizzük. Az ex situ fenntartás előnye, hogy változatlan formában több tíz (vagy száz) évre is tárolni tudjuk a géneket. Ha az alapinfrastruktúra rendelkezésre áll, viszonylag olcsó.

A genetikai variancia fenntartása érdekében a létező vonalak egyedeitől ménenként legalább 200 adag – felolvasztás után is jó minőségű – spermaadagok célszerű fagyasztani. Meg kell őrizni minden lehetséges értéket a jövő generációiban történő felhasználásra. A spermabank létrehozásával a tenyésztői munkát teljes mértékben függetleníteni lehet az élő ménektől.

A kancacsaládok szerény létszámú egyedeinek felszaporítására, a különleges értéket képező kancacsaládok megmentésére szinte egyedüli lehetőségként kínálkozik az embriók fagyasztása. Igen nagy szükség lenne a ritka kancacsaládok értékes egyedeiből embriók mélyhűtésére. Populációgenetikai számítások szerint nőivarú állatonként legalább négy kancavadék szükséges ahhoz, hogy az anyaállat genotípusa átmentődjék az ivadékaiba. 1-2 kancavadékkal csekély az esély az örökletes alap teljes átmentéséhez. Ennek, továbbá a technológia sebezhetőségének figyelembe vételével legalább tíz petesejt ex situ génmegőrzése válik megalapozottá minden kieső tenyészkanca után.

Az előregedett egyedek kiesése a tenyésztésből, elpusztulásuk biológiai törvényszerűség, de ezekből éretlen petesejtek nyerhetők, (akár több is) ezáltal megakadályozható a génvesztés felgyorsulása. (Lovak esetében az érett petesejtek magorsója hideghatásra károsodik, ezért éretlen formáikat kell megőrizni. A kinyert éretlen petesejtek maturációját követően in vitro termékenyítéssel és kultivációval lehet létrehozni az embriókat).

A sperma, az embriók, az éretlen petesejtek, és a DNS minták mind a génbankba kerülhetnek. Az donor egyedek létszámát jól ismeri a géntartalék-védelem tudománya. Elvi egyetértés esetén a program gyorsan és hatékonyan kidolgozható.

Izgalmas kérdés lehet az ex situ génbankok helye. Ehhez szóba kerülhetnek a nukleusz tenyészetek részeként működő állami ménesek, erre a feladatra akkreditált mesterséges termékenyítő állomások, egyetemi kutató helyek, a tenyésztési hatóság. Ez utóbbiaknál a technikai háttér többnyire ma is rendelkezésre áll, inkább a tárolási költségekhez hozzájárulás kíván döntést.

A mélyhűtött szaporítóanyagról, a donorokról nagyon részletes feljegyzések készítendőek, a tulajdonjog és a hozzáférés tisztázása kíván szakmai állásfoglalást. A mélyhűtött szaporítóanyagot zárolni kell. Csak a tenyésztőszervezet tenyésztési szabályzatában rögzítettek szerint történhet felhasználásra. Genotípusonként változó számban csak akkor kerülhetnének ezek

felhasználásra, ha a donorok már kiestek a tenyésztésből, sőt ha három generáción belül származásilag azonos ősök nem lennének a pedigrében.

A jelenlegi közgazdasági környezetben a tenyésztőszervezetek képtelenek az ex situ génmegőrzéssel járó feladatok ellátására. Technikai felszereltségük, személyi állományuk kapacitása, anyagi lehetőségeik teljesen kizárják ebben a folyamatban részvételüket.

Az azonban nyilvánvaló, hogy az ex situ génmegőrzési munka kizárólag a fajtafenntartásáért felelős tenyésztőszervezetek szakmai egyetértésével léphet megvalósulási szakaszba.

A vágóállat fajtához tartozás igazolásának rendje

A hucul lófajta (és mindegyik más lófajta) élelmezési értéke nem jelent különlegességet. Ennél fogva eredetigazolásra nincs szükség.

A tenyészet (részpuláció)-felszámolás esetén követendő szabályok

A nukleusz tenyészetek kialakításánál, vagy azzá nyilvánításánál rögzíteni szükséges, hogy azok nemzeti kincset képviselnek, s mint ilyenek nem kerülhetnek felszámolásra, külföldre nem értékesíthetők, tönkre nem tehetők. Amennyiben a nukleusz tenyészetként kijelölt állomány állami tulajdonban van, az állam azt nem adhatja el. Természetesen nem vonatkozhat e megkötés a létszám feletti egyedek hazai, vagy külföldi értékesítésére.

Magántulajdonú nukleusz tenyészet elkerülhetetlen felszámolása esetén a tenyésztő egyesület rendkívüli közgyűlést hív össze és tagok lehetőségeinek figyelembevételével igyekszik megoldást találni a kialakult helyzetre. Más tagok felé kiajánlja a tenyészállatokat, egyidejűleg kísérletet tesz egyesületi körön kívüli értékesítésre. Eredménytelen kísérleteket követően felajánlja a tenyészanyagot az állam részére.

Amennyiben a tervbe vett intézkedések sikertelenül végződnek, a visszavásárlás jogának kikötésével, hozzájárul a külföldi értékesítéshez. Amennyiben az állomány belföldön, külföldön tenyészanyagként nem értékesíthető, úgy kénytelen az egyesület a vágóállatként értékesítést tudomásul venni.

Magántulajdonú, nem nukleusz tenyészet kilátásba helyezett értékesítése, felszámolása esetében a tenyésztőszervezetnek kevés cselekvési lehetőség áll rendelkezésére. Az értékesítést, a felszámolást megtiltani nem tudja. Ritka kancacsaládok egyedei, különösen veszélyeztetett helyzetű geneológiai vonalba tartozó mének, különleges fenotipusos teljesítményt nyújtó vagy/és átütő örökítő erővel bíró állatok mentése érdekében a nukleusz tenyészetek felszámolása esetére kilátásba helyezett intézkedéseket járja végig.

A hányatott sorsú, sokszor létéért küzdő, mára fogalommal vált fajtának génmegőrzés keretében folytatott tenyésztésének elsődleges célja, hogy a megváltozott értékrend, a megváltozott használati cél közepette is változatlan kiválósággal és teljesítménnyel szolgálja az embert, a tenyésztőt. De csak az vállalja fel a fajta tenyésztését, aki bízik benne, aki genetikai és használati értékét növelni akarja, és ezeknek a szempontoknak a figyelembevételével menti át a következő generációknak.